

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Πτυχιακή Εργασία

*Τίτλος: Βεργίνα / Αρχαίος μακεδονικός πολιτισμός,
παιδαγωγικές προσεγγίσεις στο νηπιαγωγείο*

Title: Vergina / Ancient Macedonian culture, pedagogical
approaches in kindergarten

Επόπτης: Ταμουτσέλης Νικόλαος

Β' επόπτης: Ντίνας Κωνσταντίνος

Συντάκτρια: Λιακοπούλου Σταυρούλα 4227

Πρόλογος

Η συγκεκριμένη εργασία – πρόταση εξετάζει τη Βεργίνα, ως χώρο, τόπο και περιοχή μέσα από την διαχρονική πολιτιστική της εικόνα στο πέρασμα του χρόνου, εστιάζοντας κυρίως στις αρχαιολογικές ανακαλύψεις και τη σημασία αυτών. Στο πρώτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η ιστορική και γεωγραφική θέση της περιοχής, οι ανασκαφές και η αποκάλυψη των βασιλικών τάφων. Το δεύτερο κεφάλαιο αναλύει τον σκοπό και τους στόχους της εργασίας, δίνοντας έμφαση σε παιδαγωγικές προσεγγίσεις που προάγουν τη φαντασία, τη γλωσσική ανάπτυξη και τις κοινωνικές δεξιότητες μέσω καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων, επαυξημένης πραγματικότητας και βιωματικής μάθησης. Επιπλέον, περιγράφονται τα κύρια ευρήματα της περιοχής, όπως η χρυσή λάρνακα και η πανοπλία του Φιλίππου Β'. Το τρίτο κεφάλαιο προτείνει διδακτικές καλλιτεχνικές προσεγγίσεις με την χρήση υλικών και εργαλείων για την εκπαιδευτική αξιοποίηση αυτών των ανακαλύψεων.

Ευχαριστίες ευχές

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτής της πτυχιακής εργασίας. Πρώτα και κύρια, ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Ταμουτσέλη Νικόλαο, για την πολύτιμη καθοδήγηση, τη συνεχή υποστήριξη και τις εποικοδομητικές συμβουλές του καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της μελέτης, και τον Β' επόπτη κ. Ντίνα Κωνσταντίνο για την μέγιστη συμβολή του στην λειτουργία και οργάνωση του τμήματος, στην πρόοδο τόσο την προσωπική, αλλά και όλου του τμήματος, κατά την διάρκεια της φοίτησης μου. Ευχαριστώ επίσης την οικογένειά μου για την αδιάκοπη ενθάρρυνση και την κατανόησή τους σε κάθε βήμα αυτού του ταξιδιού. Χωρίς την αγάπη και τη στήριξή τους, η ολοκλήρωση αυτής της εργασίας δεν θα ήταν δυνατή. Ευχαριστώ τους φίλους και τους συμφοιτητές μου για τις συζητήσεις, την υποστήριξη και την ενθάρρυνσή τους, που έκαναν την όλη διαδικασία πιο ευχάριστη και λιγότερο αγχωτική. Τέλος, ευχαριστώ το προσωπικό της βιβλιοθήκης και όλους τους ερευνητικούς φορείς που παρείχαν τις απαραίτητες πηγές και τη βοήθεια κατά τη διάρκεια της έρευνας. Η συμβολή τους ήταν καθοριστική για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Σε όλους σας, ένα μεγάλο ευχαριστώ.

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	3
Ευχαριστίες ευχές.....	3
Περίληψη.....	7
ABSTRACT	8
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
Κεφάλαιο 1 ^ο	9
Η θέση της Βεργίνας.....	9
Περιοχή Ανασκαφών/ Τύμβοι.....	12
Η αποκάλυψη των βασιλικών τάφων.....	13
Περιγραφή του χώρου	19
Το Ανάκτορο των Αιγών.....	21
Κεντρική αυλή	21
Αίθουσα συμποσίων	22
Ιερά και ναοί.....	22
Βασιλικά διαμερίσματα.....	22
Διοικητικοί και λειτουργικοί χώροι	22
Αποθήκες και Οικονομικοί Χώροι	22
Τεχνικά και Υποστηρικτικά Κτίρια	22
Στάβλοι και Υποστατικά.....	22
Κήποι και Υπαίθριοι Χώροι.....	22
Αμφιθέατρο	22
Περιγραφή ευρημάτων	24
Χρυσή Λάρνακα	24
ΧΡΥΣΟ ΣΤΕΦΑΝΙ	26
Στεφάνι μυρτιάς	26
Στεφάνι Φιλίππου Β'	27
Η πανοπλία του Φιλίππου Β'	28
Το κράνος.....	28
Η τελετουργική ασπίδα	29
Ο θώρακας.....	30
Το ξίφος	32
Κνημίδες	32
Αγγεία και σκεύη συμποσίου από τον Τάφο του Φιλίππου Β' (336 π.Χ.).....	33

Τα χάλκινα σκεύη	33
Το «Ηρώον»	34
Κεφάλαιο 2ο	35
Σκοπός της εργασίας	36
ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ	36
Παιδαγωγικές προσεγγίσεις.....	37
ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ.....	37
Ενθάρρυνση της φαντασίας.....	37
Ενίσχυση της γλώσσας και των κοινωνικών δεξιοτήτων	38
Ανάπτυξη της ακρόασης και της κατανόησης.....	38
Γνωστική ανάπτυξη	38
Ενίσχυση του ενδιαφέροντος για τη μάθηση	38
ΚΑΛΥΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	38
Ανάπτυξη Δημιουργικότητας και Φαντασίας.....	38
Κινητικές Δεξιότητες	39
Πολιτιστική Επίγνωση και Ιστορική Κατανόηση	39
Κοινωνικές Δεξιότητες	39
Συναισθηματική Έκφραση.....	39
Εμπλοκή και ενθουσιασμός για τη μάθηση	39
Συνδυασμός θεωρίας και πρακτικής.....	39
ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	40
Διαδραστικότητα και εμπλοκή	40
Οπτικοποίηση και κατανόηση	40
Εμπλουτισμός του περιεχομένου.....	40
Ακρίβεια και λεπτομέρεια	40
Ενεργητική Μάθηση	40
Συνεργατικότητα και Κοινωνική Αλληλεπίδραση.....	41
Ενθουσιασμός και Κίνητρο	41
Εφαρμογές στην Πράξη	41
ΔΡΑΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ/ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ	41
Ανάπτυξη της Φαντασίας και της Δημιουργικότητας	41
Ενίσχυση της Δημιουργικής Σκέψης:	41
Κατανόηση της Ιστορίας και του Πολιτισμού.....	41
Ανάπτυξη Κοινωνικών και Συναισθηματικών Δεξιοτήτων	42
Γλωσσική Ανάπτυξη.....	42
Ενίσχυση της Αυτοπεποίθησης	42

Ολιστική Μάθηση.....	42
Εμπέδωση της Γνώσης	42
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ	43
Βιωματική Μάθηση.....	43
Ενίσχυση της Κατανόησης και της Μνήμης	43
Ενθουσιασμός και Κίνητρο για Μάθηση	43
Κοινωνικές και Συναισθηματικές Δεξιότητες	43
Πολιτιστική και Ιστορική Επίγνωση.....	43
Αίσθηση περιπέτειας και εξερεύνησης.....	44
3ο κεφάλαιο	44
Διδακτικές προτάσεις/προσεγγίσεις.....	44
1η Χρυσή λάρνακα	44
Υλικοτεχνική εκτίμηση των εκπαιδευτικών προτάσεων.	44
Προτεινόμενα αναλώσιμα-ανακυκλώσιμα υλικά.	44
Παιδαγωγική Αξιοποίηση- Προσαρμογή	45
Περιγραφή των σταδίων κατασκευής	46
2 ^η Πανοπλία.....	49
Αναλώσιμα-Χρησιμοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών	49
Περιγραφή των σταδίων κατασκευής	50
3 ^η Χρυσό στεφάνι	53
Αναλώσιμα-Χρησιμοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών	53
Περιγραφή των σταδίων κατασκευής	54
4 ^η Αγγεία.....	55
Αναλώσιμα-Χρησιμοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών	55
Περιγραφή των σταδίων κατασκευής	56
5 ^η Νομίσματα	56
Περιγραφή των σταδίων κατασκευής	57
ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ AR TUTOR	58
Περιγραφή.....	58
Βιβλιογραφία.....	60

Περίληψη

Η παρούσα εργασία περιγράφει τη Βεργίνα και τις αρχαιολογικές ανακαλύψεις της. Στο πρώτο κεφάλαιο, εξετάζεται η γεωγραφική και ιστορική σημασία της περιοχής, οι ανασκαφές και οι τύμβοι, καθώς και η αποκάλυψη των βασιλικών τάφων. Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύεται ο σκοπός της εργασίας και οι στόχοι της, με έμφαση στις παιδαγωγικές προσεγγίσεις που ενθαρρύνουν τη φαντασία, τη γλώσσα και τις κοινωνικές δεξιότητες, καθώς και τη χρήση καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων και επαυξημένης πραγματικότητας για ενεργητική μάθηση. Εξετάζονται επίσης η δραματοποίηση και οι εκπαιδευτικές εκδρομές ως μέσα βιωματικής μάθησης και πολιτιστικής επίγνωσης. Επιπλέον, το ανάκτορο των Αιγών περιγράφεται λεπτομερώς, συμπεριλαμβανομένων των κύριων χώρων του, όπως η κεντρική αυλή, η αίθουσα συμποσίων, τα ιερά, τα βασιλικά διαμερίσματα, οι αποθήκες, οι κήποι και το αμφιθέατρο. Αναφέρονται σημαντικά ευρήματα, όπως η χρυσή λάρνακα, τα χρυσά στεφάνια και η πανοπλία του Φιλίππου Β'. Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο, παρουσιάζονται διδακτικές προτάσεις και εκπαιδευτικές προσεγγίσεις, μαζί με την πλήρη διαδικασία διεκπεραίωσής τους, μαζί με τα απαραίτητα υλικά για την υλοποίησή τους.

Λέξεις κλειδιά: Βεργίνα, βασιλικοί τάφοι, Μεγάλη Τούμπα, χρυσή λάρνακα, Τάφος του Φιλίππου Β', Πανοπλία, εκθέματα.

ABSTRACT

This paper describes Vergina and its archaeological discoveries. In the first chapter, the geographical and historical significance of the area, the excavations and the mounds, as well as the revelation of the royal tombs, are examined. In the second chapter, the purpose of the work and its objectives are analyzed, with an emphasis on pedagogical approaches that encourage imagination, language, and social skills, as well as the use of artistic activities and augmented reality for active learning. Dramatization and field trips as means of experiential learning and cultural awareness are also explored. In addition, the palace of the Goats is described in detail, including its main areas such as the central courtyard, the banqueting hall, the sanctuaries, the royal apartments, the storerooms, the gardens, and the amphitheater. Important finds are mentioned, such as the golden urn, the golden wreaths, and the armor of Philip II. Finally, in the third chapter, didactic proposals and educational approaches are presented, together with the complete process of processing them, together with the necessary materials for their implementation.

Key words: Vergina, royal tomb, big tomb, golden larnax, Philip II's tomb

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανασκαφική έρευνα στην Βεργίνα χρηματοδοτήθηκε προπολεμικά, πριν τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, μεταξύ 1938 και 1940 από το πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης. Από το 1952 όταν άρχισε η ανασκαφή του νεκροταφείου το τύμβων τις δαπάνες ανέλαβε η αρχαιολογική εταιρεία. Στη συνέχεια, από το 1959 και ύστερα, το πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης ήταν και πάλι ο χορηγός της ανασκαφής. Όλα αυτά τα χρόνια ως το 1976 τα οικονομικά μέσα που υπήρχαν στη διάθεση του αρχαιολόγου Μανώλη Ανδρονίκου ήταν περιορισμένα. Το 1977, χάρη στην πρωτοβουλία του τότε προπρύτανη Γιάννη Αναστασιάδη του πρύτανη Γιάννη Δεληγιάννη και του αντιπρύτανη Θεοφάνη Χριστοδούλου, του δόθηκε σημαντικά ενισχυμένη πίστωση, ώστε να κατορθώσουν να προχωρήσουν στην αποκάλυψη των βασιλικών τάφων. Με την βοήθεια των προαναφερόμενων ο Μανώλης Ανδρόνικος κατάφερε και έφερε στο φως κάποια από τα σπουδαιότερα ευρήματα, και τον πλούτο του αρχαίου μακεδονικού πολιτισμού. Ο Μανώλης Ανδρόνικος ανακάλυψε στον τάφο του Φιλίππου Β' στη Βεργίνα έναν απίστευτο θησαυρό αρχαιολογικών ευρημάτων. Ανάμεσα στα ευρήματα ήταν ένας χρυσός σαρκοφάγος, ο οποίος περιείχε τα οστά του βασιλιά, καθώς και τα χρυσά στεφάνια του, επιβλητικές στέγες τύπου καμάρας, και μια πληθώρα αντικειμένων από χρυσό, ασήμι, και άλλα πολύτιμα υλικά. Τα ευρήματα αυτά αποτελούν σημαντική πηγή για τη μελέτη της μακεδονικής τέχνης και πολιτισμού και έχουν καθοριστική σημασία για την κατανόηση της ιστορίας της αρχαίας Μακεδονίας.

Κεφάλαιο 1^ο

Η θέση της Βεργίνας

Στα δυτικά και νοτιοδυτικά πέρατα, η πεδιάδα της Θεσσαλονίκης ορίζεται από τις οροσειρές του Βερμίου και των Πιερίων, που τις χωρίζει ο Αλιάκμονας ποταμός, καθώς κατεβαίνει από τη δυτική Μακεδονία για να ποτίσει αυτή τη πεδιάδα και να καταλήξει στον Θερμαϊκό κόλπο. Σε μικρή απόσταση βορειοδυτικά από το ποτάμι στις παρυφές του Βερμίου, εκεί που τελειώνει ο κάμπος και ξεκινάνε τα υψώματα βρίσκεται η Βέροια. Ανατολικά από το ποτάμι, συναντάμε την Βεργίνα, ένα χωριό που ορίζει μια πλούσια αρχαιολογική περιοχή. Ακριβώς δίπλα της, υπάρχει ένα χωριό ονόματι, Παλατίτσια, το οποίο πήρε το όνομα του από τα ερείπια του ανακτόρου (τα παλάτια) που ήταν σε πολύ καλύτερη κατάσταση και ήταν ορατά πριν από τις πρώτες αρχαιολογικές έρευνες. Χωρίς να γνωρίζουν τίποτα για την ιστορία τους οι κάτοικοι της περιοχής τα έβλεπαν καθημερινά και καταλάβαιναν ότι είναι λείψανα της αρχαιότητας που σε όλη την Μακεδονία συνδέεται με το όνομα του μεγάλου βασιλιά της, του Αλεξάνδρου.

Περιοχή Ανασκαφών/ Τύμβοι

Η 8η Νοεμβρίου του 1977 σηματοδοτεί ένα σημαντικό ορόσημο στις αρχαιολογικές έρευνες του μακεδονικού χώρου και για την Ιστορία της Μακεδονίας γενικότερα. Σε αυτήν την ημερομηνία, στη Βεργίνα, ο αρχαιολόγος Μανόλης Ανδρόνικος κατάφερε να εισέλθει στον πρώτο ασύλητο μακεδονικό τάφο που είχε ανακαλυφθεί μέχρι εκείνη την στιγμή. Ας εξετάσουμε όμως λεπτομερώς τα γεγονότα από την αρχή.

Το 1855, ο Γάλλος αρχαιολόγος Leon Heuzey ήταν ο πρώτος που περιηγήθηκε την Μακεδονία αναζητώντας λείψανα αρχαιολογικά έξω από τους δρόμους αυτών που προηγήθηκαν στην έρευνα της αρχαίας Ελλάδας. Έξι χρόνια αργότερα το 1861 ο Heuzey έρχεται και πάλι στην Μακεδονία αυτή τη φορά όμως επικεφαλής ερευνητικής αποστολής που έχει την υψηλή προστασία του αυτοκράτορα της Γαλλίας. Μαζί του έχει τώρα ο Γάλλος αρχαιολόγος πολύτιμο βοηθό τον αρχιτέκτονα H. Daumet. Μαζί με 40 εργάτες ντόπιους αρχίζουν την ανασκαφή που κράτησε μονάχα 40 μέρες γιατί η ελονοσία που μάλιστα την περιοχή τους υποχρέωσε να διακόψουν και να γυρίσουν πίσω. Η ανασκαφή εκείνη περιορίστηκε στο ανατολικό τμήμα του ανακτόρου, στάθηκε όμως γόνιμη και αποκαλυπτική. Παράλληλα ο Heuzey ανάσκαψε κοντά στα Παλατίτσια ένα υπόγειο καμαρωτό τάφο έναν από τους δύο πρώτους μακεδονικούς τάφους που αποκαλύπτονταν την ίδια εποχή. Το ατύχημα που συνέβη όμως, είναι πως όλο αυτό το διάστημα οι κάτοικοι της περιοχής βρήκαν στα ερείπια του ανακτόρου ανεξάντλητη πηγή οικοδομικού υλικού και έτσι ό,τι δεν μπορούσε να καταστρέψει ο χρόνος τα αφάιρεσαν οι άνθρωποι στο διάστημα που μεσολάβησε από την πρώτη ανασκαφή ως το 1938. Τότε ο καθηγητής της αρχαιολογίας στο νεοσύστατο πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, ένα από τους μεγαλύτερους Έλληνες αρχαιολόγους, ο Κωσταντίνος Α. Ρωμαίος είχε την πρωτοβουλία να συνεχίσει τις ανασκαφές. Οι ανασκαφές συνεχίστηκαν και στα επόμενα χρόνια ως τη στιγμή που κηρύχθηκε ο ελληνοϊταλικός πόλεμος. Τη δαπάνη ανέλαβε το πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, αλλά σημαντική ενίσχυση πρόσφεραν και η αρχαιολογική υπηρεσία τότε του υπουργείου παιδείας και το εμπορικό επιμελητήριο Θεσσαλονίκης. Κάτω από τη σοφή διεύθυνση του Ρωμαίου, τεχνικοί, φοιτητές και εργάτες δούλεψαν τρία χρόνια με ενθουσιασμό για να αποκαλύψουν μερικά ακόμη διαμερίσματα του τεράστιου ανακτόρου. Έτσι φανερώθηκε ένα τμήμα της κεντρικής αυλής, αρκετοί χώροι της νότιας πτέρυγας, δύο χώροι της δυτικής πλευράς και έγιναν έρευνες για να καθοριστεί η κάτοψη του κτηρίου στις βασικές του γραμμές. Τον πρώτο χρόνο της ανασκαφής το 1938, ο Ρωμαίος αποκάλυψε κοντά στη Βεργίνα και τον δεύτερο μακεδονικό τάφο της περιοχής, έναν από τους πιο κομψούς και επιβλητικούς με το μαρμάρινο θρόνος στο θάλαμο του.

Ο Μανόλης Ανδρόνικος από το 1937, επισκέφτηκε για πρώτη φορά τα ερείπια ως πρωτοετής φοιτητής. Ως το 1940, όταν γενική επιστράτευση σταμάτησε τις εργασίες εργάστηκε στην ανασκαφή του ανακτόρου και γνώρισε καλά τον τόπο. Έτσι όταν το 1949 διορίστηκε επιμελητής αρχαιοτήτων τοποθετήθηκε στην Βέροια που σημαίνει πως ήταν υπεύθυνος και για τις αρχαιότητες της Βεργίνας. Αυτό το γεγονός τον οδήγησε αμέσως εκεί και του έδωσε την ευκαιρία να αρχίσει την ανασκαφική έρευνα σε μια άλλη περιοχή στο νεκροταφείο των τύμβων και στην μεγάλη Τούμπα. Η πρώτη δοκιμή έγινε στην μεγάλη Τούμπα το 1952 και την ίδια χρονιά άρχισε και η ανασκαφή

τον πρώτων πέντε τύμβων. Από το 1976 έως το 1980 η ανασκαφική δραστηριότητα συγκεντρώθηκε στην μεγάλη Τούμπα όπου αποκαλύφθηκαν οι βασιλικοί τάφοι με τα μοναδικά τους ευρήματα. Μολονότι οι εργασίες στην περιοχή των βασιλικών τάφων συνεχίστηκαν και ύστερα από το 1980 η αρχαιολογική έρευνα δεν περιορίστηκε πια σ' αυτό το σημείο.

Ανάμεσα στα χωριά Παλατίτσια και Βεργίνα απλώνεται το νεκροταφείο των τύμβων. Σε μία έκταση μεγαλύτερη από 1.000 στρέμματα υπάρχουν περισσότεροι από 300 μικροί τύμβοι, οι οποίοι είναι πυκνότεροι προς τον νότο. Τόσο η διάμετρος, όσο και το ύψος τους ποικίλουν, με τους περισσότερους να έχουν διάμετρο 15-20 μέτρα και ύψος 0,50-1,00 μέτρο, ενώ άλλων είναι πολύ μεγαλύτερα. Η ανασκαφική έρευνα έδειξε ότι οι παλαιότεροι από τους τύμβους ανήκουν στην πρώιμη εποχή του σιδήρου (1000-700 π.Χ.) και οι νεότεροι στου ελληνιστικούς χρόνους (έως τον 2^ο αι. π.Χ.). Φαίνεται ότι οι αρχαιότεροι Τύμβοι, κατασκευάστηκαν στο βόρειο τμήμα του νεκροταφείου σε μεγάλη δηλαδή απόσταση από την πιθανή θέση του οικισμού και με το πέρασμα του χρόνου το νεκροταφείο εκτεινόταν προς το νότο, πλησιέστερα δηλαδή προς την πόλη. Οι παλαιότεροι τύμβοι σχημάτιζαν πυκνές συστάδες από τρεις ως οκτώ, που σημαίνει πως ανήκαν σε κάποια κοινωνική ομάδα με στενό δεσμό, ίσως κάποιο γένος. Το ίδιο ισχύει και για τους νεότερους, αλλά η πυκνότητα τους είναι τέτοια που δεν επιτρέπει να διακρίνουμε τις ομάδες, αφού όλοι σχεδόν οι τύμβοι εφάπτονται σχεδόν μεταξύ τους. Μέσα σε κάθε Τύμβο είχαν γίνει πολλές ταφές. Έχουν βρεθεί τύμβοι με 4-5 ταφές και άλλοι με περισσότερες από 15.

Η αποκάλυψη των βασιλικών τάφων.

8 Νοεμβρίου 1977, ακριβώς 45 χρόνια πριν από σήμερα, καταγράφεται μία από τις πιο ένδοξες ημέρες της ελληνικής και όχι μόνο αρχαιολογίας και ιστορίας. Ο Μανόλης Ανδρόνικος μετά από πολλές προσπάθειες ανασκαφών της μεγάλης τούμπας επιτέλους δικαιώνεται και ανακαλύπτει στη Βεργίνα τον τάφο του βασιλιά Φιλίππου Β' της Μακεδονίας, πατέρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Η εκκίνηση των ανασκαφών δεν άργησε να ξανά έρθει. Στις 30 Αυγούστου 1977 έθεσαν ξανά το φως στο προσκήνιο, καθώς ανεξάρτητα από κάθε άλλη υπόθεση, η τελευταία αισιόδοξη πρόβλεψη επιβεβαιώθηκε πέρα από κάθε προσδοκία αφού τα αποτελέσματα υπήρξαν συναρπαστικά. Η συνέχιση της ανασκαφής εξακολουθεί να είναι εξαιρετικά ελκυστική, ιδιαίτερα για τον ανασκαφέα, που στόχος του ήταν εξ αρχής ο τάφος για τον οποίο κατασκευάστηκε η Μεγάλη τούμπα. Επιχειρήθηκαν αρκετές δοκιμαστικές τομές με βάθος 2,5-3 μέτρα ανατολικότερα προς το κέντρο του τύμβου, με την μεγαλύτερη να φτάνει τα 12 μέτρα. Όλα έδειχναν ότι ο Ανδρόνικος και οι συνεργάτες του ερχόταν αντιμέτωποι με παρθένο έδαφος χωρίς καμία από τις ενδείξεις που προσδοκούσαν. Ωστόσο, η ανασκαφή σε τόσο βάθος και έκταση, είχε δώσει αρκετά νέα στοιχεία που ενίσχυσε τις ελπίδες τους. Κάποια από αυτά είναι η άφθονη «λατύπη» από μάρμαρο και πορόλιθο που κάλυπτε σε μεγάλη έκταση ένα παχύ στρώμα από το πλάτος της νότιας τάφου. Η συνέχεια της ανασκαφής έδειχνε ότι είχαν ανακαλύψει τμήμα από τα θεμέλια ενός πολύ σημαντικού κτηρίου. Η θέση του ήταν

εντελώς δίπλα στον ταφικό τύμβο, σε επαφή σχεδόν με τον μικρό τάφο, γεγονός από αποκλείει την ερμηνεία του ως ναό. Η μόνη δυνατή ερμηνεία οδηγεί υποχρεωτικά σε συσχετισμό του με «Ηρώον», ιερό δηλαδή αφιερωμένο στην λατρεία νεκρών. Αν όμως στο «Ηρώον» τελούνταν λατρεία για τους νεκρούς, αυτόματα σημαίνει ότι αυτοί οι νεκροί δεν ήταν κοινοί θνητοί αλλά κάποιοι που αξιώθηκαν με λατρεία. Σε αυτό το σημείο τα αρχαιολογικά συμπεράσματα βρίσκουν την συμπλήρωση τους από κάποιες πολύ συγκεκριμένες ιστορικές μαρτυρίες, που μας πληροφορούν ότι στην Μακεδονία υπήρξε λατρεία δύο βασιλέων: του Αμύντα, πατέρα του Φίλιππου και του Φίλιππου του ίδιου. Και μια ακόμη συμπληρωματική πληροφορία, εξαιρετικά ελκυστική, μπορούμε να αντλήσουμε από κάποια άλλη πηγή, η οποία ωστόσο, πρέπει να σημειώσουμε θεωρείται από τους ιστορικούς από τις πιο αναξιόπιστες. Πρόκειται για την ιστορία του Ψευδοκαλλισθένη σ' αυτήν αναφέρεται ότι ο Αλέξανδρος ύστερα από την πολυτελή ταφή του πατέρα του «ίδρυσε ναό πάνω στον τάφο του». Αλλά και χωρίς αυτή είναι αξιόπιστη πηγή, τα λείψανα του «Ηρώου», τα όστρακα που βρέθηκαν στους εναγισμούς επάνω στο μεγάλο τάφο και η χρονολογία τους ήταν αρκετά στοιχεία για να στηρίζουν την πεποίθηση πως οι υποθέσεις για την πιθανή ύπαρξη βασιλικό τάφων και προσδοκία πως η συνέχιση της ανασκαφής μπορούσε να χαρίσει την δικαίωση τους. Θα πρέπει να προστεθεί πως όσα μας αποκάλυψαν οι ανασκαφές των τελευταίων χρόνων (1977-1982) ξεπέρασαν τελικά και την πιο αισιόδοξη προσδοκία για να επιβεβαιώσουν για ακόμα μια φορά την πίστη του αρχαιολόγου πως κάποτε οι καρποί της ανασκαφικής έρευνας είναι πολύ πιο σημαντική από όσο θα μπορούσε να ελπίζει η επιστημονική του φαντασία.

Η ανασκαφή του έδειξε πως είχε συληθεί. Οι τυμβωρύχοι είχαν δημιουργήσει δύο ανοίγματα στο επάνω μέρος του δυτικού τοίχου σπάζοντας έναν από τους καλυπτήριους λίθους, επιχειρώντας έτσι να εισέλθουν στο εσωτερικό του τάφου. Όπως είναι φυσικό, από τα ανοίγματα αυτά, είχε πέσει στο εσωτερικό, κυρίως προς τα δυτικά, αρκετό χώμα. Μπαίνοντας μέσα στον τάφο, ήταν ξεκάθαρο ότι ήταν αρκετά ευρύχωρος με 3,50 μέτρα μήκος, 2,09 μέτρα πλάτος και 3 μέτρα ύψος γεγονός που ήταν καθηλωτικό για το ανθρώπινο μάτι. Ο αρχαιολόγος από επαγγελματική συνήθεια μπαίνοντας στον τάφο κοιτούσε προς τα κάτω, στο πάτωμα. Έτσι και έγινε γρήγορα αντιληπτό πως οι τυμβωρύχοι είχαν συλήσει βάρβαρα το περιεχόμενο του. Παρόλα αυτά από την πρώτη στιγμή ήταν βέβαιο πως είχαν αφήσει το πολυτιμότερο στοιχείο του τάφου, την πλούσια και συναρπαστική ζωγραφική του κόσμηση.

Οι τρεις τοίχοι του, ο βόρειος, ο δυτικός και ο νότιος είχαν μια στενή ζωφόρο με διακοσμητικά θέματα, γρύπες και λουλούδια. Πάνω από αυτήν την εξαιρετική εικονογράφηση υπήρχαν τρεις καθιστές γυναικείες μορφές στο νότιο και μία καθιστή στο δυτικό τοίχο. Όσο για τον βόρειο τοίχο οι αρχαιολόγοι αντίκρισαν μια ανυπέβλητη εικόνα, την οποία δεν μπορούσαν να σταματήσουν να την βλέπουν και να την θαυμάζουν, μία μοναδική σύνθεση που κάλυπτε όλο το μήκος του. Εύκολα έγινε ξεκάθαρο με το θέμα το οποίο ήταν η αρπαγή της Περσεφόνης από τον Πλούτωνα. Το κάτω μέρος των τειχών ήταν χρωματισμένο με το συνηθισμένο στους μακεδονικούς τάφους κόκκινο πομπηϊανό χρώμα που σώθηκε στο μέγιστο του μέρος κάτω από τα άλατα.

Όταν αφαιρέθηκαν τα χώματα διαπιστώθηκε πως η σύληση ήταν ολοκληρωτική. Δυστυχώς, τα όστρακα από πήλινα αγγεία και κομμάτια από ένα μαρμάρινο κοχύλι

ήταν ότι άφησαν μαζί με αρκετά σκορπισμένα οστά απο ανθρώπινο σκελετό που δεν βρίσκονταν βέβαια στην αρχική τους θέση. Ξέροντας πως οι αρχαίοι τυμβωρύχοι αφαιρούσαν μονάχα τα πολύτιμα αντικείμενα των τάφων, δηλαδή χρυσά, ασημένια και το πολύ χάλκινα αντικείμενα, το συμπέρασμα που έβγαινε αβίαστα ήταν ότι ολόκληρο το περιεχόμενο του τάφου ήταν εξαιρετικά πολύτιμο. Αυτό σε συνδυασμό με την παρατήρηση ότι δε βρέθηκε κανένα υπόλειμμα από σιδερένια όπλα, οδηγούσε στην σκέψη ότι ο τάφος ανήκει σε γυναίκα. Αυτό άλλωστε ενίσχυαν και τοιχογραφίες με τις πολλές γυναικείες μορφές και το μυθολογικό θέμα της αρπαγής Περσεφόνης, που ήταν θέματα αταίριαστα με αντρικό τάφο. Ωστόσο, οι εξετάσεις των οστών έδειξαν ότι η σκέψη αυτή δεν ήταν ολότελα ορθή. Όσο για την χρονολόγηση του, τόσο στα όστρακα των πήλινων αγγείων όσο και οι τοιχογραφίες επέτρεπαν να δεχτούμε τα μέσα του 4^{ου} αιώνα π.Χ. και τα αμέσως επόμενα χρόνια ως την πιθανότερη.

Ειδικοί συντηρητές που ήρθαν αμέσως μετά την αποκάλυψη της κορυφής άρχισαν να αφαιρούν με πολύ προσοχή τα χρώματα από την πρόσοψη. Δεν χρειάστηκε πολύς χρόνος για να διαπιστωθεί πως αμέσως κάτω από το γείσο υπήρχε ζωγραφιστή ζωφόρος ύψος 1,16 μέτρα. Όταν τελικά αφαιρέθηκαν όλα τα χρώματα από την επιφάνεια της ζωφόρου, μπορούσε να θαυμαστεί η καταπληκτική τοιχογραφία που απλωνόταν σε μήκος 5,56 μέτρα. Δεν ήταν δύσκολο το συμπέρασμα ότι το θέμα της ήτανε σκηνή κυνηγιού όπου πεζοί και ιππείς, κυνηγητικά σκυλιά και άγρια θηράματα κινούνταν σε μία θαυμαστή ανάπτυξη μέσα σε ένα τοπίο που δηλωνόταν με δέντρα και βράχους. Υπήρχε λοιπόν μπροστά στους αρχαιολόγους ένα δεύτερο μεγάλο έργο της ελληνικής ζωγραφικής του 4^{ου} αιώνα π.Χ. διαφορετικό από το προηγούμενο που είχαν βρεθεί στον μικρό τάφο αλλά το ίδιο εντυπωσιακό και προπάντων πολύ πιο σοφό στην αρχιτεκτονική του και στην επεξεργασία του.

Οι εργασίες της ανασκαφικής περιόδου του 1977 είχαν τελειώσει λόγω ότι τα χρήματα μόλις επαρκούσαν για εργασία λίγων ημερών, αλλά και ότι το φθινόπωρο είχε προχωρήσει αρκετά και είχαν αρχίσει οι πρώτες βροχές οι οποίες και δυσκόλευαν αρκετά τις ανασκαφές. Το μόνο που ήταν απαραίτητο να γίνει ήταν να ανακαλυφθεί ο θριγκός του κτηρίου. Με αυτή τη σκέψη συνεχίστηκαν οι ανασκαφές αποκαλύπτοντας τον θριγκό, πρώτα τα τρίγλυφα και τις μετόπες και στη συνέχεια το επιστήλιο. Και εδώ τα αρχιτεκτονικά μέλη διατηρούσαν ακέραιο τον χρωματισμό τους, μπλε τα τρίγλυφα και κόκκινο οι ταινίες με διακόσμηση λευκού μαιάνδρου. Η μορφή του αρχαίου μνημείου πρόβαλε λαμπρή, καθώς μάλιστα οι φθορές ήταν περιορισμένες. Παράλληλα, προς την πρόσοψη του τάφου φάνηκε ένας μεγάλος στενόμακρος πωρόλιθος ο οποίος έφτανε στο ύψος της κάτω επιφάνειας του υπερθύρου, αφήνοντας ένα κενό από το οποίο γινόταν εμφανές το εσωτερικό του τάφου. Όταν επιχειρήθηκε η εν λόγω ενέργεια το αποτέλεσμα ήταν συναρπαστικό καθώς δεν υπήρχε το σκοτεινό κενό ενός χώρου, αλλά η λευκή μαρμάρινη επιφάνεια της θύρας σε απόσταση μισού περίπου μέτρου. Ήταν σχεδόν άπιστευτο, η θύρα του τάφου, δύο πλατιά μαρμάρινα φύλλα, βρισκόταν ανέπαφη στη θέση της. Αυτό έδινε την εντύπωση ότι ποτέ δεν είχε παραβιαστεί από τους τυμβωρύχους. Η είδηση πως υπάρχει ένας μισανοιγμένος ασύλητος τάφος θα αποτελούσε φοβερή πρόκληση για όσους συνεχίζουν με τον δικό τους τρόπο την παράδοση των αρχαίων τυμβωρύχων. Έτσι συνεχίστηκαν οι ανασκαφές στο πίσω μέρος του τάφου με στόχο να αποκαλυφθεί η καμάρα σε όλη της την έκταση. Μέσα στα χρώματα του δυτικού άκρου της καμάρας παρουσιάστηκαν τετράγωνα πλιθάρια.

Όσο προχωρούσε ο καθαρισμός τους, διαπιστώθηκαν ίχνη φωτιάς σε πολλά από αυτά και ανάμεσα σε αυτά βρέθηκαν σιδερένια ξίφη λυγισμένα. Μια αιχμή δόρατος, ένας χάλκινος χαλινός και πολλά σιδερένια κομμάτια από ιπποσκευές, όλα πρόδηλα καμένα. Από την διάταξη των πλιθαριών υποθέτουμε πως υπήρχε επάνω στο δυτικό τμήμα της Καμάρας μια κατασκευή τετράπλευρη, ένα είδος βωμού στον οποίο θα τελέστηκαν σπονδές για τον νεκρό του υποκείμενου τάφου. Τα καμένα σιδερένια αντικείμενα μάλλον τοποθετήθηκαν εκεί ύστερα από την καύση του νεκρού, από όπου και μεταφέρθηκαν. Αυτό σημαίνει ότι στην πυρά θυσιάστηκαν και άλογα. Μια τέτοια διαπίστωση φέρνει στον νου την κηδεία του Πάτροκλου, όπου ο Αχιλλέας θυσίασε «τέσσερα εριαύχενας ίππους» και μας υποχρεώνει σκεφτούμε πως ο νεκρός στον οποίο ανήκει ο τάφος δεν μπορεί να ήταν ένας κοινός θνητός. Τέλος, σκορπισμένα μέσα στον σωρό βρέθηκαν 3 χρυσά βελανίδια, ένα κομμάτι από χρυσό φύλλο βελανιδιάς, μια μπρούτζινη πρόχους και πολλά κομμάτια από καμένα ελεφαντοστά.

Αφήνοντας για αργότερα την έρευνα του σωρού των πλίνθων, ο Ανδρόνικος προχώρησε με την απελευθέρωση της περιοχής που τον ενδιέφερε, την κορυφή της καμάρας, στο δυτικό της άκρο. Από εκεί υπήρχε η μόνη πιθανή πρόσβαση μέσω της οποίας θα διαπιστωθεί αν τελικά ο τάφος είχε συληθεί ή όχι. Όπως είναι γνωστό, από όλους τους μακεδονικούς τάφους που έχουν βρεθεί συλημένοι, οι τυμβωρύχοι αφαιρούσαν την τελευταία πέτρα της κορυφής της καμάρας που ήταν πάντοτε σχεδόν κοντή. Τοποθετείται τελευταία στην κατασκευή και η αφαίρεση της είναι πολύ εύκολη και ακίνδυνη, γι' αυτό και ονομαζόταν από τους τεχνίτες «το κλειδί». Όταν αποκαλύφθηκε «το κλειδί» και φάνηκε ανέπαφο, η πιθανότητα πως ο τάφος ήταν ασύλητος έφτανε τα όρια της βεβαιότητας. Στην συνέχεια αποδείχθηκε ότι βαθύτερα από την κορυφή του δυτικού πίσω τοίχου, παρέμεινε άθικτος γεγονός που καθιστούσε οριστική την ανακάλυψη ενός μακεδονικού τάφου. Την στιγμή εκείνη, ο Ανδρόνικος όφειλε να έχει τον απόλυτο έλεγχο σε όλες τις ενέργειες του καθώς δεν υπήρχε περιθώριο λάθους ή αμέλειας, όπως δεν υπήρχε και χρόνος διότι βρισκόταν ήδη στις αρχές Νοεμβρίου.

Το άνοιγμα του τάφου προγραμματίστηκε για τις 8 Νοεμβρίου με όλους τους απαραίτητους συνεργάτες να βρίσκονται εκεί για να βοηθήσουν ο καθένας στον δικό του τομέα. Αρχαιολόγοι, αρχιτέκτονες, φωτογράφοι, συντηρητές και οι τεχνίτες της αναστήλωσης που θα αφαιρούσαν το «κλειδί» της καμάρας και θα έπαιρναν τα πρώτα μέτρα στήριξης εάν χρειαζόταν. Μπαίνοντας στον τάφο, το βλέμμα συγκεντρώθηκε στο πίσω μέρος του θαλάμου, ακριβώς κάτω από το άνοιγμα. Εκεί εντοπίστηκαν συγκεντρωμένα όλα τα αντικείμενα που δόθηκαν στο νεκρό για την μεταθανάτια ζωή του. Δεξιά, στην νοτιοδυτική γωνία του θαλάμου, βρέθηκαν το ένα δίπλα στο άλλο μπρούτζινα και σιδερένια σκεύη και όπλα. Τα μπρούντζινα είχαν πάρει ένα ωραίο δυνατό πράσινο χρώμα από την οξειδωση των χρόνων και τα σιδερένια είχαν μαυρίσει. Αριστερά δίπλα στο βόρειο τοίχο έλαμπαν τα ασημένια αγγεία. Στη μέση του πίσω τοίχου κάθετα κάτω από το άνοιγμα μας το τετράγωνο κάλυμμα μιας μαρμάρινης σαρκοφάγου, μπροστά της και δίπλα της, απλωμένα μαυριδερά τα λείψανα σαπισμένων και διαλυμένων ξύλων και ανάμεσα τους άσπριζαν κάποια μικρά κομμάτια, ήταν τα φύλλα χρυσού που άστραφταν σε όλη την έκταση. Πιο πέρα μαυροκόκκινος διακρινόταν ένας οξειδωμένος θώρακας, με το υπόλοιπο δάπεδο να ήταν κενό.

Ξεπερνώντας τις αναπόφευκτες δυσκολίες που δημιουργούσαν τα σκορπισμένα στο δάπεδο οργανικά υλικά, κατορθώθηκε να σηκωθεί το κάλυμμα. Και τότε ανακαλύφθηκε κάτι που ήταν αδύνατο να φανταστεί ο ανθρώπινος νους, για τίποτε και κανέναν ως τότε δεν είχε βρεθεί τέτοιο οστεοδόχος σκεύος. Μία ολόχρυση λάρνακα με ένα επιβλητικό ανάγλυφο αστέρι στο κάλυμμα της. Κατευθείαν επιχειρήθηκε η εξαγωγή της από την σαρκοφάγο και η μελέτη της. Ο Ανδρόνικος και οι συνεργάτες του δεν μπορούσαν να συλλογιστούν αυτό που βλέπουν. Αντίκρισαν, ολοκάθαρα τα καμένα οστά τοποθετημένα σε ένα προσεκτικά σχηματισμένο σωρό, κρατώντας ακόμα και το χρώμα από την πορφυρά που κάποτε τα τύλιξε. Επιπλέον, την μια γωνία της λάρνακας υπήρχε ένα βαρύτιμο χρυσό στεφάνι πιεσμένο να τα καλύπτει. Αφού μελετήθηκε το περιεχόμενο της έκλεισαν την πολύτιμη λάρνακα, την κάλυψαν προσεκτικά και την αποθέσαν στην εσωτερική γωνία του θαλάμου.

Όλα τα στοιχεία που υπήρχαν μέχρι εκείνη τη στιγμή έδειχναν ότι είχε εντοπιστεί ένας τάφος που φαινόταν να ανήκει σε κάποιο βασιλικό πρόσωπο. Τα αρχαιολογικά ευρήματα, μαζί με την κατάλληλη χρονολόγηση τους, προϋποθέτουν ότι μπορεί να πρόκειται για τον τάφο ενός βασιλιά ή ενός πολύ σημαντικού προσώπου. Εάν η αναθεωρημένη χρονολόγηση μας επιβεβαιωθεί, τότε αυτό που κρατούσε στα χέρια του ο Ανδρόνικος είναι σχεδόν βέβαιο πως είναι τα λείψανα του Φίλιππου Β', του βασιλιά της αρχαίας Μακεδονίας και πατέρα του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Μαζί με τους συνεργάτες που γνώριζαν το μυστικό κατευθύνθηκαν στο σπίτι καλώντας και τον υπεύθυνο επιμελητή της αρχαιολογικής υπηρεσίας κ. Πάντο για να ενημερωθεί για αυτό το σημαντικό γεγονός. Στην συνέχεια ενημερώθηκε και η αρμόδια Έφορος αρχαιοτήτων κ. Σιγανίδη. Επτά άνθρωποι μονάχα γνώριζαν πως εκεί μέσα στον τάφο υπήρχε κοντά στα άλλα θαυμαστά ευρήματα και μια μοναδική, πολύτιμη όσο ένας θησαυρός λάρνακα. Έπειτα από αυτά, πρώτη σκέψη του Ανδρόνικου ήταν ότι έπρεπε να μεταφερθεί το γρηγορότερο στο μουσείο Θεσσαλονίκης χωρίς να το πληροφορηθεί κανείς. Καθώς επέστρεψαν στον τάφο συσκεύασαν με άκρα προσοχή τη Λάρνακα την μετέφεραν έξω από τον τάφο χωρίς κανείς να αντιληφθεί την σημασία του κιβωτίου και μαζί με τον τεχνίτη Δημήτρη Μαθιό απομακρύνθηκαν από το χώρο της ανασκαφής με το αυτοκίνητο.

Η Λάρνακα, συνοδευόμενη από το όχημα της αρχαιολογικής υπηρεσίας, μεταφέρθηκε άμεσα και με μεγάλη προσοχή στο Μουσείο Θεσσαλονίκης. Ο Ανδρόνικος, συνοδευόμενος από τον ειδικό τεχνίτη Δημήτρη Μαθιό, επιμελήθηκαν τη μεταφορά, επιδεικνύοντας απόλυτη προσοχή σε κάθε λεπτομέρεια. Αφού φθάσανε στον προορισμό τους, κατευθύνθηκαν προς την ασφαλισμένη αποθήκη, όπου αποκαλύφθηκε ο πολύτιμος θησαυρός που κρυβόταν εντός της πανέμορφης χρυσής λάρνακας.

Ο καθένας έκανε τη δουλειά του η συσκευασία των ευρημάτων προχωρούσε, ιδιαίτερα πρέπει να προσέξουμε το σιδερένιο θώρακα, κράνος και ξίφος. Όσο για τα λείψανα από τις οργανικές ουσίες και τα ελεφαντοστά η απόφαση κατέληξε στο να μείνουν ανέγγιχτα και μόλις τελειώσουν οι απαραίτητες εργασίες να σφραγιστεί προσωρινά το άνοιγμα του τάφου. Ωστόσο ήταν ευδιάκριτο πως ανάμεσα σε άλλα κομμάτια από ελεφαντοστό υπήρχαν και ορισμένες φιγούρες από ανθρώπινα μέλη όπως κεφάλια, χέρια, πόδια. Ο Ανδρόνικος θέλοντας να δει πιο προσεκτικά τα ευρήματα, ανασήκωσε προσεκτικά ένα «κεφάλι» συνειδητοποιώντας πως ο γενειοφόρος, μεσόκοπος άντρας

που απεικόνιζε έμοιαζε εκπληκτικά με τον Φίλιππο, όπως το γνωρίζουμε από το χρυσό medaillon της Ταρσού.

Το μόνο που έμενε ήταν να προχωρήσουν στον προθάλαμο, το άνοιγμα της εσωτερικής μαρμάρινης θύρας ήταν αδύνατο να πραγματοποιηθεί προτού αφαιρεθούν όλα τα υλικά που υπήρχαν στο πάτωμα του θαλάμου, οπότε έπρεπε να βρεθεί ένας άλλος τρόπος να αφαιρεθεί με προσοχή ένας λίθος από τον τοίχο αριστερά η δεξιά από την θύρα. Έτσι και έγινε, ο τεχνίτης του μουσείου Θεσσαλονίκης Σιδέρης Καραλής με υπομονή και προσοχή βρήκε τους αρμούς του δεύτερου λίθου στον τοίχο από την θύρα του θαλάμου τους ελευθέρωσε και έτσι όλα ήταν έτοιμα για την αφαίρεση του. Στις 21 Νοεμβρίου το απόγευμα αφαιρέθηκε ο λίθος και όπως διαπιστώθηκε δίπλα στο νότιο τοίχο του βρισκόταν μια δεύτερη μαρμάρινη σαρκοφάγος. Κανένας δεν το περίμενε, γιατί όλοι ήξεραν πως κανένας μακεδονικός τάφος ως τώρα, δεν είχε βρεθεί με σημάδια ταφής στον προθάλαμο. Γύρω από την σαρκοφάγο υπήρχε ένα κυπριακό αγγείο και στην αριστερή γωνιά, ανάμεσα στην παραστάδα και στην θύρα, ένα ολόχρυσο περιεργο αντικείμενο με κομψή διακόσμηση, παραστάσεις ανάγλυφες και δίπλα του ζευγάρι επίχρυσες κνημίδες. Αφού τα μετακίνησε ο Ανδρόνικος διαπίστωσε πίσω του μια δέσμη χάλκινες αιχμές από βέλη, σωζόταν μάλιστα και λείψανα από το ξύλινο στέλεχος τους. Πιο πέρα διακρινόταν ένα περιλαίμιο που έμοιαζε σιδερένιο, ωστόσο η διακόσμηση του παρέπεμπε πως δεν μπορούσε να έχει γίνει επάνω στο σκληρό μέταλλο και όπως αργότερα διαπιστώθηκε ήτανε κι αυτό χρυσό. Την επόμενη μέρα συνεχίστηκαν τα έργα προσπαθώντας να μαντέψουν το περιεχόμενο της σαρκοφάγου. Μόνο το άνοιγμα της θα έδινε την απάντηση αν και παρουσιάζει περισσότερες δυσκολίες από του θαλάμου. Πραγματοποιήθηκε προσεκτικά και διαπιστώθηκε, όχι χωρίς έκπληξη, μια δεύτερη χρυσή λάρνακα λίγο μικρότερη από την πρώτη και πιο λιτή στην διακόσμηση. Αφαιρέθηκε από την σαρκοφάγο και τοποθετήθηκε στο πάτωμα προσεκτικά. Η εμπειρία που είχαν αποκτήσει η ομάδα ανασκαφών από την προηγούμενη μείωνε την ένταση της περιεργείας για το περιεχόμενο της. Φανταζόταν πως θα έβρισκαν τα καμένα οστά ενός δεύτερου του νεκρού γι' αυτό και ανοίχθηκε με προσοχή και ψυχραιμία. Τότε, ήρθαν αντιμέτωποι με μια τελευταία έκπληξη, αυτή που ξεπερνούσε κάθε άλλη. Αυτή την φορά δεν περιείχε οστά κάποιου νεκρού αλλά ένα θαυμαστά κοσμημένο χρυσό-πορφυρό ύφασμα και δίπλα σε αυτό ένα κομψό γυναικείο διάδημα, ένα από τα ωραιότερα κοσμήματα του αρχαίου ελληνικού κόσμου.

Με την μεταφορά αυτής της Λάρνακας έκλεινε ουσιαστικά η ανασκαφική περίοδος του 1977, ύστερα από 25 ολόκληρα χρόνια σκληρής δουλειάς στην Βεργίνα. Η συνέχιση της ανασκαφής δεν μπορούσε να γίνει πριν από την άνοιξη. Ωστόσο όλα δείχνουν πως έπρεπε να είμαστε έτοιμοι για ριζικές μεταβολές πως το αριθμό της όσο και συνθήκες της ζωής και της δουλειάς μας στη Βεργίνα.

Η επόμενη ανασκαφική περίοδος άρχισε το Μάιο του 1979 και τελείωσε το Νοέμβριο απομακρύνθηκε η επίχωση του Τύμβου από ολόκληρο τον δυτικό και βόρειο τμήμα του. Το σημαντικότερο εύρημα της ανασκαφικής έρευνας του 1979 ήταν ο μεγάλος αριθμός των σπασμένων επιτύμβιων στηλών που βρέθηκαν, όπως και οι προηγούμενες, μέσα στην επίχωση. Ύστερα από όλα αυτά και μολονότι απομένει ακόμα ένα τμήμα της μεγάλης Τούμπας φαινόταν πιθανότατο πόσο τεράστιος αυτό στίβος έγινε για τους τρεις πλούσιους τάφους που αποκαλύψαμε και ιδιαίτερα για τον μεγαλύτερο από αυτούς. Μία σημαντική πληροφορία που πρέπει να προστεθεί στο συνοπτικό αυτό

χρονικό της ανασκαφής είναι ότι μέσα στο φυσικό έδαφος κάτω από την μεγάλη Τούμπα βρέθηκαν σε διάφορα σημεία και πέντε ανθρώπινη σκελετοί, χωρίς κανένα κτέρισμα. Μονάχα σε δύο απ' αυτούς βρέθηκαν χάλκινα νομίσματα του Φίλιππου Β'. Η ανασκαφή της μεγάλης Τούμπας ολοκληρώθηκε το 1980. Τα μόνα ευρήματα της χρονιάς αυτής ήταν λίγο ακόμη μαρμάρινα κομμάτια από επιτύμβιες στήλες και μια επάνω στο αρχικό έδαφος. Βεβαιώθηκε λοιπόν ότι ο μεγάλος τύμβος έγινε για να καλύψει τους τρεις τάφους που είχαμε αποκαλύψει το 1977 και 1978 μαζί με τα θεμέλια του κατεστραμμένου «Ηρώου».

Περιγραφή του χώρου

Η Βεργίνα είναι πολύ κοντά στις Αιγές, την τοποθεσία της αρχαίας πρωτεύουσας της Μακεδονίας και με τις ανασκαφές του αρχαιολόγου Μανόλη Ανδρόνικου (1976-1980) ήρθαν στο φως πολύ σημαντικά ευρήματα.

Το πιο σημαντικό αξιοθέατο της Βεργίνας είναι οι Βασιλικοί Τάφοι στην αρχαία νεκρόπολη των Αιγών. Εκεί έχει διαμορφωθεί το μουσείο με τα ευρήματα, ακριβώς δίπλα από τους τάφους, σκεπασμένο με χώμα, όπως ήταν και για τόσα χρόνια οι τάφοι. Περνώντας την είσοδο του μουσείου, σε ένα σκοτεινό περιβάλλον, ο επισκέπτης αισθάνεται ότι περνάει σε μία άλλη εποχή.

Υπάρχουν πολλά εκθέματα στο μουσείο, αλλά από τα σημαντικότερα και τα πιο γνωστά είναι η χρυσή λάρνακα με το μακεδονικό αστέρι που περιείχε τα καμένα οστά του βασιλιά Φιλίππου Β' και το χρυσό στεφάνι που φορούσε ο νεκρός.

Η είσοδος του μουσείου οδηγεί τους επισκέπτες σε έναν υπόγειο χώρο, διαμορφωμένο για να προσομοιάζει την αίσθηση εισόδου σε έναν αρχαίο τύμβο. Ο φωτισμός είναι διακριτικός και δημιουργεί μια ατμοσφαιρική εμπειρία. Αυτό που σου μένει αξέχαστο από μία επίσκεψη στο μουσείο, είναι σίγουρα η ξεχωριστή αύρα του Μουσείου βασιλικών τάφων των Αιγών. Οι εκθεσιακοί χώροι του μουσείου είναι σχεδιασμένοι για να προβάλλουν τα αρχαιολογικά ευρήματα με τρόπο που αναδεικνύει την ιστορική και καλλιτεχνική τους αξία. Τίποτα δεν αντιπροσωπεύει περισσότερο εκείνη την εποχή, από τα εκθέματα μέσα στον τύμβο, την χρυσή λάρνακα που περιείχε τα οστά του Φιλίππου Β', το περίπλοκο χρυσό στεφάνι που φορούσε κατά την καύση του, την τεράστια πανοπλία του, τα κτερίσματα, δηλαδή τα κοσμήματά του και άλλα αντικείμενα της εποχής, όπως τα σκεύη του συμποσίου, μαρμάρινες επιτύμβιες στήλες, αλλά και εντυπωσιακές τοιχογραφίες που απεικονίζουν τη σκηνή της αρπαγής της Περσεφόνης από τον Πλούτωνα, όλα λουσμένα με ένα μοναδικό φως.

Η αρχιτεκτονική του μουσείου είναι τέτοια που ενσωματώνεται στο φυσικό τοπίο, δημιουργώντας μια σύνδεση με τον αρχαιολογικό χώρο. Ο σχεδιασμός του είναι υπόγειος, ώστε να διατηρεί την αίσθηση του τύμβου και να προστατεύει τα ευαίσθητα εκθέματα από τις κλιματολογικές συνθήκες.

Το Μουσείο των Βασιλικών Τάφων στη Βεργίνα είναι ένα μοναδικό αρχαιολογικό και πολιτιστικό κέντρο που προσφέρει στους επισκέπτες μια εντυπωσιακή και βαθιά κατατοπιστική εμπειρία της αρχαίας Μακεδονίας και της πλούσιας ιστορίας της.

Εκτός από τους βασιλικούς τάφους, στον αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας, υπάρχουν επίσης το Αρχαίο θέατρο, το Ιερό της Εύκλειας και εξωτερικά σε κοντινή απόσταση από τα μουσεία των βασιλικών τάφων, περίφημο το Ανάκτορο των Αιγών.

Το Ανάκτορο των Αιγών

Κτισμένο στα χρόνια του Φιλίππου Β΄ (359-336 π.Χ.), το ανάκτορο των Αιγών είναι όχι μόνον το μεγαλύτερο, αλλά μαζί με τον Παρθενώνα και το σημαντικότερο κτήριο της κλασικής Ελλάδας.

Χτισμένο στο άστυ των Αιγών, σε ένα υπερυψωμένο σημείο της πλαγιάς, το τεράστιο κτήριο, το μεγαλύτερο της κλασικής Ελλάδας, τριπλάσιο από τον Παρθενώνα, ήταν ορατό από ολόκληρη την λεκάνη της Μακεδονίας, τοπόσημο δύναμης και ομορφιάς. Κτήριο πρωτόφαντο, απολύτως επαναστατικό και πρωτοποριακό για την εποχή του, το ανάκτορο που ένας μεγαλοφυής αρχιτέκτονας, ίσως ο Πύθεος, γνωστός για την συμμετοχή του στην κατασκευή του Μουσείου, αλλά και για την συνεισφορά του στην εξέλιξη της πολεοδομίας και της θεωρίας των αναλογιών, δημιούργησε για τον Φίλιππο στις Αιγές θα γίνει το αρχέτυπο όλων των «βασιλείων», δηλαδή των ανακτόρων της ελληνιστικής οικουμένης και όχι μόνον.

Τοιχοποιίες και αρχιτεκτονικά μέλη, επεξεργασμένα όλα με εκπληκτική ακρίβεια, καλυφθήκαν με άριστης ποιότητας μαρμαροκονίες με λεία και στιλπνή επιφάνεια που υποβάλει την εντύπωση μαρμάρου και ανακαλεί την περιγραφή του Βιτρούβιου για τα κωνίαματα του παλατιού του Μαύσωλου που έλαμπαν σαν να ήταν από γυαλί. Χιλιάδες κεραμίδια και ανάγλυφα ακροκέραμα εξαιρετικής ποιότητας, εκατοντάδες τετραγωνικά μέτρα μαρμαροθετήματα και ψηφιδωτά, μερικά από τα οποία είναι εξαιρετικά έργα τέχνης, πανάκριβες χρωστικές, χαλκός και κάθε είδους πολυτελή υλικά επιστρατεύτηκαν για να δημιουργήσουν ένα σύνολο αντάξιο της φιλοδοξίας του ηγεμόνα. Ωστόσο πέρα από την πολυτέλεια των υλικών, την εφευρετικότητα και την τελειότητα της εκτέλεσης, τα απροσδόκητα επιτεύγματα της τεχνολογίας που ανιχνεύονται σε όλα τα επίπεδα, το πιο συναρπαστικό στοιχείο του μοναδικού αυτού κτηρίου παραμένει η μεγαλοφυής αρχιτεκτονική σύλληψη του.

Το μεγάλο τετράγωνο περιστύλιο -χωρίς αμφιβολία η καρδιά του κτηρίου- μαζί με τους χώρους που το περιβάλλουν αρμονικά και από τις τέσσερις πλευρές του και το εντυπωσιακό πρόπυλο με τις στοές που το πλαισιώνουν, αρθρώνοντας την πρόσοψη, αποτελούν τα βασικά στοιχεία του πρωτοποριακού για την εποχή του αρχιτεκτονήματος.

Το ανάκτορο αυτό ήταν το διοικητικό και πολιτικό κέντρο της αρχαίας πόλης των Αιγών, της πρώτης πρωτεύουσας του μακεδονικού βασιλείου. Οι χώροι που περιλαμβάνει το ανάκτορο των Αιγών είναι ποικίλοι και εξυπηρετούσαν διάφορες λειτουργίες. Ας δούμε πιο αναλυτικά τους κύριους χώρους του ανακτόρου:

Κεντρική αυλή

Η κεντρική αυλή ήταν ο πυρήνας του ανακτόρου και πιθανότατα ο χώρος που λάμβαναν χώρα δημόσιες τελετές και εκδηλώσεις. Ήταν ένας μεγάλος, ανοιχτός χώρος που περιβαλλόταν από στοές.

Αίθουσα συμποσίων

Οι άνδρωνες ήταν αίθουσες όπου διοργανώνονταν τα συμπόσια, σημαντικές κοινωνικές και πολιτικές εκδηλώσεις της εποχής. Οι αίθουσες αυτές ήταν διακοσμημένες με ψηφιδωτά δάπεδα και τοιχογραφίες.

Ιερά και ναοί

Το ανάκτορο περιλάμβανε επίσης ιερά και ναούς αφιερωμένα στους θεούς της εποχής, όπου διεξάγονταν θρησκευτικές τελετές και προσφορές.

Βασιλικά διαμερίσματα

Αυτοί οι χώροι χρησίμευαν ως τα ιδιωτικά διαμερίσματα του βασιλιά και της βασιλικής οικογένειας. Περιλάμβαναν υπνοδωμάτια, αίθουσες υποδοχής και άλλα ιδιωτικά δωμάτια.

Διοικητικοί και λειτουργικοί χώροι

Το ανάκτορο περιλάμβανε επίσης διάφορους διοικητικούς χώρους, όπου γίνονταν οι πολιτικές και διοικητικές δραστηριότητες του βασιλείου. Αυτοί οι χώροι μπορεί να περιλάμβαναν γραφεία, αίθουσες συσκέψεων και χώρους για γραμματεία και αρχειοθέτηση.

Αποθήκες και Οικονομικοί Χώροι

Οι αποθήκες χρησιμοποιούνταν για την αποθήκευση τροφίμων, κρασιού και άλλων αγαθών. Ήταν απαραίτητοι για την καθημερινή λειτουργία του ανακτόρου και την τροφοδοσία των συμποσίων και άλλων εκδηλώσεων.

Τεχνικά και Υποστηρικτικά Κτίρια

Το ανάκτορο διέθετε επίσης τεχνικά κτίρια και εργαστήρια, όπου εργάζονταν τεχνίτες και υπηρέτες για την υποστήριξη των διαφόρων λειτουργιών του ανακτόρου.

Στάβλοι και Υποστατικά

Οι χώροι αυτοί φιλοξενούσαν τα άλογα και τα άλλα ζώα που χρησιμοποιούνταν από το βασιλικό οίκο και τους υπηρέτες.

Κήποι και Υπαίθριοι Χώροι

Το ανάκτορο πιθανότατα περιλάμβανε κήπους και άλλους υπαίθριους χώρους για αναψυχή και περιπάτους, προσφέροντας ένα ευχάριστο περιβάλλον για τους κατοίκους και τους επισκέπτες.

Αμφιθέατρο

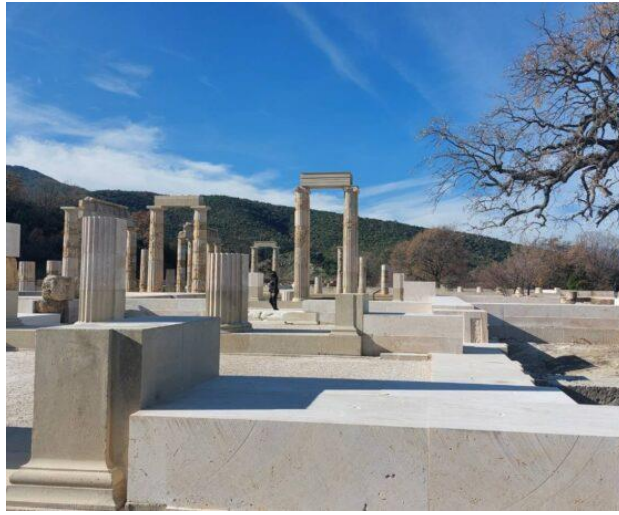
Σε μερικά ανακτορικά συγκροτήματα, υπήρχαν και χώροι για παραστάσεις και ψυχαγωγικές δραστηριότητες, όπως αμφιθέατρα ή υπαίθρια θέατρα.

Αυτοί οι χώροι αναδεικνύουν τη μεγαλοπρέπεια και την πολυπλοκότητα του ανακτόρου των Αιγών, καθιστώντας το ένα σημαντικό πολιτιστικό και διοικητικό κέντρο της αρχαίας Μακεδονίας. Η εξερεύνηση και η μελέτη αυτών των χώρων παρέχει

πολύτιμες πληροφορίες για την καθημερινή ζωή, την κοινωνική δομή και τον πολιτισμό των αρχαίων Μακεδόνων.

Περιγραφή ευρημάτων

Χρυσή Λάρνακα

Το σημείο αναφοράς όλων αυτών των «κτερισμάτων» ήταν όπως σημειώθηκε, η μαρμάρινη σαρκοφάγος που βρίσκεται στο μέσο του δυτικού άκρου του θαλάμου. Η σαρκοφάγος αποτελείται από ένα ενιαίο κυβικό σχεδόν, σώμα που έχει διαστάσεις 0,70- 0,6 x 15 x 0,595 ύψος μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε με πελέκημα ο κατάλληλος κενός χώρος για την εναπόθεση της νεκρικής λάρνακας. Μέσα στην σαρκοφάγο είχε αποτεθεί μια ολόχρυση λάρνακα. Το συνολικό της ύψος (0,205 μ.) και το βάρος της (7,790 γραμμ.) μονάχα είναι αρκετά για να μας πείσουν ότι αποτελεί ένα από τα πολυτιμότερα ιδρύματα του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Η μοναδική αυτή λάρνακα ενίσχυσε αποφασιστικά την γνώμη που είχε ο Ανδρόνικος, πως ο τάφος ήταν βασιλικός. Στη πορεία, το άνοιγμα της που αποκάλυψε το περιεχόμενό της, πρόσφερε την τελική επιβεβαίωση αυτής της σκέψης.

Η κόσμηση της λάρνακας είναι πλούσια, σοφά υπολογισμένη και ευαίσθητα σχεδιασμένη και εκτελεσμένη. Στο κάλυμμα, στενό ανάγλυφο εξάρτημα σχηματίζει ορθογώνιο πλαίσιο στο μέσο της πλαισιωμένης επιφάνειας και προβάλλει το ανάγλυφο αστέρι από 16 ακτίνες, οκτώ μεγαλύτερες και ανάμεσα σ' αυτές οκτώ μικρότερες, γνωστό και ως «Άστρο της Βεργίνας». Στο κέντρο του αστεριού υπάρχει κύκλος με ανάγλυφη περιφέρεια, μέσα σ' αυτόν διπλός ρόδακας από χρυσά πέταλα και στο κέντρο χρυσό σφαιρίδιο. Τα πέταλα του εσωτερικού ρόδακα είναι γεμάτα με γαλάζια «υαλόμαζα» κάτι σαν σμάλτο. Έπειτα, στην εμπρόσθια επιφάνεια του σώματος και στις δύο πλάγιες, η πλατιά ταινία της βάσης καλύπτεται με μια ευλύγιστη ανάγλυφη φυτική σύνθεση που αποτελείται από δύο συμμετρικά μέρη, αριστερά και δεξιά από ένα κεντρικό κάλυκα άκανθας. Στην ανάπτυξη του αυτό το φυτικό κόσμημα, κινείται με έξοχη απαλότητά και καμπυλώνει τους εύχυμους μίσχους σε συστρεφόμενες σπείρες, από τις οποίες εκφύονται κομψά φύλλα άκανθας, λουλούδια και κρίνοι. Επιπλέον, στην επάνω ταινία υπάρχει αυστηρότερη κόσμηση από κάθετα ανθέμια και άνθη λωτού που συνδέονται στις βάσεις τους με μία συνεχή κυματιστή καμπύλη. Έπειτα, στην εσοχή του, ανάμεσα στις δύο ταινίες, προβάλλουν ρόδακες «σμαλτωμένοι», όπως επίσης ρόδακες κοσμούν και τις κάθετες επιφάνειες των γωνιακών σταθμών. Η πλούσια αυτή κόσμηση συμπληρώνεται από τα ανάγλυφα λιονταρίσια πόδια στις τέσσερις βάσεις της Λάρνακας.

Τέλος, δύο εφηλίδες στην εμπρόσθια πλευρά και άλλες δύο αντίστοιχες στα εμπρός άκρα του καλύμματος, εκτός από την κοσμητική τους λειτουργία, είναι δυνατό να χρησιμεύουν και στην σφράγιση του κιβωτίου. Είναι περιττό να τονίσουμε ότι η μοναδική αυτή λάρνακα, πέρα από την πολύτιμη ύλη της αποτελεί ένα αδευτέρωτο δείγμα χρυσοχοϊκής τέχνης σε μια κλίμακα που δεν ήταν δυνατό να υποθέσουμε ως τώρα.

ΧΡΥΣΟ ΣΤΕΦΑΝΙ

Στεφάνι μυρτιάς

Από τα πιο κομψά και πολύτιμα ευρήματα του προθαλάμου είναι το χρυσό στεφάνι από φύλλα και λουλούδια μυρτιάς, που βρέθηκε στο δάπεδο, δίπλα στη σαρκοφάγο σκεπασμένο από ένα μεγάλο κομμάτι επίχρισμα που είχε πέσει από ψηλά. Πολλά φύλλα και λουλούδια από το στεφάνι βρέθηκαν σκορπισμένα σε αρκετή έκταση μπροστά στο κατώφλι προς τον θάλαμο. Τόσο η θέση όπου βρέθηκε, όσο και το σκόρπισμα του, μαρτυρούν πως πρέπει να ήταν κρεμασμένο κάπου ψηλά και πέφτοντας σκόρπισε. Σε σημερινή του κατάσταση ύστερα από την αποκατάσταση του έχει 80 φύλλα και 112 άνθη. Η κύρια στεφάνη από όπου βλασταίνουν οι μικροί κλαδίσκοι αποτελείται από στενό κυλινδρικό στέλεχος, που τα δύο άκρα του είναι πλατυσμένα και συνάπτονται με συστροφή. Η εσωτερική διάμετρος του κύριου στελέχους είναι 0,18-0,16 μ. ενώ η εξωτερική φτάνει τα 0,26-0,23 μ. Το σύνολο φύλλων και λουλουδιών με την λεπταίσθητη απόδοσή τους και την υπολογισμένη διάταξη τους δημιουργούν ένα εξάισιο καλλιτέχνημά και δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε πως δίπλα στο επιβλητικό και βαρύτιμο στεφάνι του θαλάμου, το στεφάνι τούτο στέκεται ισότιμα ως έργο τέχνης, συμπληρώνοντας την βασιλική μεγαλοπρέπεια με την ευγενική χάρη.

Στεφάνι Φιλίππου Β΄

Το στεφάνι βρέθηκε μέσα στη λάρνακα μαζί με τα καμένα οστά του Φιλίππου και επειδή, όπως φαίνεται, ο νεκρός το φορούσε, όταν το σώμα του παραδόθηκε στις φλόγες της ταφικής πυράς, έχει αλλοιωθεί αρκετά, ιδίως στο κεντρικό του τμήμα. Το εξαιρετικά εντυπωσιακό και πολυσύνθετο αυτό χρυσό αντικείμενο που μιμείται με ιδιαίτερα πειστικό τρόπο στεφάνι φτιαγμένο από κλαδιά βελανιδιάς, του ιερού δένδρου του Διός, είναι μια ιδιαίτερα πολυδαίδαλη κατασκευή, ένα πραγματικό επίτευγμα της τέχνης ενός σπουδαίου χρυσοχόου, που δεν μας σώθηκε το όνομά του.

Αποτελείται από ένα κυλινδρικό στέλεχος, κούφιο εσωτερικά που σχηματίζει ελλειπτικό δακτύλιο (διάμετρος μεγάλη 0,185 μ., μικρή 0,139 μ.) και του οποίου τα δύο άκρα δένονται με λεπτό χρυσό σύρμα, μέσα από τα οποία βλασταίνουν 57 μεγάλα φύλλα και 32 κλαδίσκοι. Επιπλέον, μικρότερα φύλλα βλασταίνουν από τους κλαδίσκους από τους οποίους βγαίνουν και τα βελανίδια. Σώζονται συνολικά 313 φύλλα και 68 βελανίδια, αλλά με βεβαιότητα μπορούμε να πούμε πως στην ακέραια μορφή του υπολογίζεται να είχε πολύ περισσότερα. Έτσι το σημερινό του βάρος καταμετράται 714 γραμμάρια και υποστηρίζεται ότι είναι μικρότερο από το αρχικό. Όπως και στη λάρνακα το πολύτιμο υλικό του δεν αποτελεί το σημαντικότερο στοιχείο της αξίας του.

Όπως πολύ εύστοχα σημειώνει ο Μανόλης Ανδρόνικος (Βεργίνα 1984, 171) «Ίσως, η λάμψη του χρυσού μας εμποδίζει να εκτιμήσουμε ακριβοδίκαια την έξοχη επεξεργασία του τεχνίτη, που αποδίδει με πολλή σοφία και ευαισθησία όχι μονάχα την εξωτερική μορφή των φύλλων και των καρπών, αλλά την ουσιαστική τους υπόσταση. Περισσότερο από τη «φυσικότητα» ενδιαφέρεται για την αλήθεια των πραγμάτων που ξαναδημιουργεί».

Το στεφάνι του Φιλίππου είναι όχι μόνο το βαρύτερο χρυσό στεφάνι που μας σώθηκε, αλλά και ένα από τα πιο βαρύτεμα που κατασκευάστηκαν ποτέ. Όπως αναφέρει ο Μανόλης Ανδρόνικος «Το γεγονός βέβαια τούτο είναι συμπτωματικό και

οφείλεται στην τύχη. Θα μπορούσαν να υπάρχουν περισσότερα και πιο πολύτιμα στεφάνια, που είτε χάθηκαν μέσα στους αιώνες είτε δεν έχουν ακόμα βρεθεί. Ωστόσο υπάρχει μια πολύ ισχυρή μαρτυρία που μας επιτρέπει να υποστηρίξουμε πως και στην αρχαιότητα ένα τόσο βαρύτιμο στεφάνι αποτελούσε κάτι ασυνείδητο και εξαιρετικά σπάνιο».

Το χρυσό στεφάνι που αφιερώθηκε στον νεκρό, να το φορά ο ήρωας-βασιλιάς στα αιώνια συμπόσια των Μακάρων στα Ηλύσια πεδία, ανακαλεί το σκοτεινό χρησμό που πήρε ο φιλόδοξος Μακεδόνας λίγο πριν το τέλος, αλλά και τις λαμπρές και μοιραίες τελετές των Αιγών το καλοκαίρι του 336 π.Χ. όπου, όπως μαρτυρεί ο Διόδωρος, «στεφάνωσαν τον Φίλιππο με χρυσούς στεφάνους, όχι μόνον οι επιφανείς άνδρες, αλλά και οι περισσότερες από τις σημαντικές πόλεις, ανάμεσα τους και η πόλη των Αθηναίων».

Η πανοπλία του Φιλίππου Β΄

Το κράνος

Δεν είναι λιγότερο θαυμαστό το σιδερένιο κράνος, το πρώτο σιδερένιο και μοναδικό μακεδονικό κράνος που έφτασε ως εμάς. Η ακτινογράφιση του έδειξε πως απαρτίζεται από μικρότερα τμήματα που για να πάρουν το καμπύλο σχήμα τους είχαν σφυρηλατηθεί και στην συνέχεια συγκολλήθηκαν. Ακόμη, με βεβαιότητα μπορούμε να πούμε πως στο εσωτερικό του είχε δερμάτινη επένδυση, όπως μαρτυρούν λίγα, αλλά καθαρά ίχνη. Στο κύριο τμήμα του ήταν προσαρτημένες οι δυο παραγναθίδες, που είχαν σε όλη τους την επιφάνεια φολιδωτή κόσμηση, ενώ στο κάτω άκρο τους υπήρχε μικρός δακτύλιος που θα χρησίμευε βέβαια για την εξάρτηση κάποιου δερμάτινου ιμάντα. Έτσι, οι δύο ιμάντες θα μπορούσαν να δεθούν κάτω από το πηγούνι και να συγκρατούν σταθερά τόσο τις παραγναθίδες όσο και ολόκληρο το κράνος. Τέλος, το μέτωπο του

κράνους, στο κάτω πέρας τους, κοσμούταν από μια ελικωτή αύλακα, ενώ ακριβώς στο μέσο του, στη ρίζα του λοφίου, υπάρχει ανάγλυφη η κεφαλή της Αθηνάς, της προστάτισσας θεάς των Μακεδόνων. Αλλά το πιο εντυπωσιακό στοιχείο του κράνους αποτελεί το ιδιόμορφο υψηλό λοφίο του με τη γρυπόσχημη απόληξη.

Η τελετουργική ασπίδα

Αναφερόμαστε στην τελετουργική ασπίδα που βρέθηκε διαλυμένη στην γωνία του θαλάμου, από την οποία ό,τι είχε απομείνει από την ασπίδα αυτή ήταν μια μάζα συντετριμμένα ελεφαντοστά και ασημένια επίχρυσα ελάσματα. Σήμερα ύστερα από προσπάθειες πέντε χρόνων η αποκατάσταση της ασπίδας πραγματοποιήθηκε στο βαθμό που κανένας δεν θα μπορούσε να διανοηθεί.

Η ασπίδα της Βεργίνας είναι ένα μοναδικό αριστούργημα της τέχνης του 4ου αιώνα π.Χ. Ο σκελετός της πρέπει να ήταν ξύλινος και πάνω σ' αυτό να υπήρχαν περισσότερα από ένα στρώματα δέρμα. Εξωτερικά όμως είχε τόσο πλούσια και περίτεχνη διακόσμηση που πολύ μικρό τμήμα της άφηνε ακάλυπτη και ορατή την δερμάτινη επιφάνεια. Ολόκληρη η ελαφρά κυρτωμένη κυκλική όψη της ασπίδας στο κέντρο ήταν επιχρυσωμένη, δημιουργώντας έτσι ένα λαμπρό φόντο για το κεντρικό και κύριο κοσμητικό στοιχείο, που είχε τη θέση του επισήματος:

Ένα ανάγλυφο από ελεφαντοστό (ύψους + 0,35 m), ένας νέος άντρας με γυμνό το κορμί καθώς το ιμάτιο του πέφτει με συγκεντρωμένες πτυχές στην αριστερή πλευρά του, πάτα επάνω στο έξαρμα ενός βράχου και απλώνει το δεξί χέρι του προς την γυναικεία μορφή που βρίσκεται στα δεξιά του. Αυτή έχει καταρρεύσει τα γόνατα της (που έχουν καταστραφεί) κάτι που μας δείχνει ότι πρέπει να είχαν ακουμπήσει στο βράχο με τα πόδια της να περνάν κάτω από τα σκέλη του άντρα που απλώνονταν δεξιά τους, όπου βλέπουμε τα έξοχα διατηρημένα άκρα τους. Το δεξιο χέρι λυγισμένο στον αγκώνα και υψωμένο προς το κεφάλι κρατώντας τα μαλλιά της ή το ιμάτιο της. Η διάβρωση σε όλη σχεδόν την επιφάνεια του ελεφαντοστού είναι πολύ μεγάλη και μονάχα ορισμένα τμήματα όπως τα άκρα της νέας, μας επιτρέπουν να εκτιμήσουμε σωστά την έξοχη πλαστική επεξεργασία. Ωστόσο είναι δύσκολο να διακρίνουμε το

συνολικό πλάσιμο, τις δομικές αρετές των μορφών και την άψογη αρχιτεκτονικά συμπλοκή τους. Όσο για το θέμα της σύνθεσης δεν ήταν εφικτό να διατυπωθεί οποιαδήποτε υπόθεση. Η κυκλική περιφέρεια της χρυσής αυτής επιφάνειας κοσμούσαν με ελαφρά ανάγλυφα ανθέμια, τοποθετημένα με την κορυφή τους ένα προς τα μέσα και ένα προς τα έξω, εναλλάξ. Αμέσως γύρω από τον χρυσό αυτό κύκλο πρέπει να έμενε μία ασθενή κυκλική ζώνη ακάλυπτη. Αμέσως μετά ο εξωτερικός κύκλος της ασπίδας κοσμούσαν με ένα ελεφαντοστέινο κυκλικό πλαίσιο εξαιρετικά περίτεχνο, που το κύριο θέμα του αποτελούσε μία πλατιά σχετικά ζώνη από σύνθετο μαιανδρικό μοτίβο, στο οποίο εναλλάσσονταν μαιανδρικά μοτίβα σε τετράγωνη ανάπτυξη. Η συγκεκριμένη μαιανδρική σύνθεση, εσωτερικά περιελάμβανε λεπτότατα φύλλα αργύρου, ενώ τα 4 από αυτά, που αντιστοιχούσαν στην κορυφή και στο κάτω μέρος της ασπίδας, καθώς και στα δυο οριζόντια άκρα, κοσμούσαν με χρυσό ηλιακό αστέρι, το γνωστό σύμβολο της μακεδονικής δυναστείας. Στην συνέχεια, λεπτότατα φύλλα αργύρου κάλυπταν και όλους τους άλλους κενούς χώρους (το φόντο δηλαδή του μαιανδρικού θεάματος). Ενώ, όλα τα αργυρωμένα τμήματα καλύπτονταν με λεπτά διαφανή κομμάτια γυαλί.

Η πλατιά αυτή ζώνη πλαισιωνόταν από δύο στενότερες, που όριζαν τον εσωτερικό και εξωτερικό της κύκλο. Η κόσμηση αυτών αποτελούνταν από σπειρομαίανδρους, στα κενά των οποίων υπήρχαν φύλλα χρυσού καλυμμένα με διαφανές γυαλί. Επιπρόσθετα, ο εξώτατος κύκλος της ασπίδας, η άντυγα, περιβαλλόταν από ένα γλωσσοτό κόσμημα, σχηματισμένο με ελαφρότατο ανάγλυφο επάνω σε χρυσό (όπως στην περιφέρεια του κεντρικού χρυσού κύκλου). Τέλος, στο πέρας αυτού του κοσμητικού κύκλου αναδιπλωνόταν το δέρμα με αυτό να του εξασφάλιζε την αντοχή του από τη φθορά της τριβής.

Ο θώρακας

Ανάμεσα σε όλα ξεχωρίζει ο θώρακας. Είναι ο μόνος θώρακας αυτού του τύπου που σώζεται από την αρχαιότητα και ο μοναδικός σιδερένιος θώρακας παλαιότερος από τα ελληνιστικά χρόνια. Βέβαια είναι και ο μοναδικός θώρακας με τέτοια λαμπρή, χρυσή κόσμηση. Στη σημερινή του κατάσταση σώζει τα σιδερένια ελάσματα και την χρυσή κόσμηση, στο εσωτερικό του όμως διατηρούνται σε ορισμένα σημεία καθαρά τα λείψανα δέρματος και ακόμα ίχνη από ύφασμα. Μπορούμε λοιπόν με βεβαιότητα να πούμε πως στο εσωτερικό του επάνω στο σίδηρο υπήρχε επένδυση από δέρμα και ύφασμα. Δεν αποκλείεται παρόμοια επένδυση να υπήρχε και στις εξωτερικές επιφάνειες, αν και η βαθιά οξειδωσή έχει εξαλείψει κάθε ίχνος. Με την αποκατάσταση του στα εργαστήρια του εθνικού αρχαιολογικού μουσείου και την φωτογράφιση του με ακτίνες Γ μπορούμε να είμαστε βέβαιοι τόσο για την μορφή του όσο και για τις τεχνικές λεπτομέρειες, που είναι αθέατες κάτω από την οξειδωση. Όπως θα μπορούσε να υποθέσει κανείς ο θώρακας αποτελείται από διάφορα τμήματα που αρθρώνονται μεταξύ τους με «γιγγλυμούς», δηλαδή μικρές κυλινδρικές εξοχές των αντίστοιχων περάτων, που συναρμολογούνται, ώστε να της διαπερνά ένα ξεχωριστό έμβολο. Έπειτα, το σώμα του θώρακα απαρτίζεται από τέσσερα κύρια ελάσματα, ένα για το στήθος, δύο για τα πλευρά και ένα για την πλάτη. Επιπλέον, ένα πέμπτο τμήμα, αποτελούνταν όμως μόνο από μεταλλικό πλαίσιο, ενώ μας δίνει στοιχεία πως ήταν καλυμμένο με δέρμα και

ύφασμα, βρισκόταν κάτω από το έλασμα του στήθους. Στη συνέχεια, τα επώμια αποτελούνταν από δύο τμήματα το καθένα και είχαν έτσι διπλή άρθρωση, μία προς το έλασμα της πλάτης και μία δεύτερη στο εμπρός μέρος του ώμου. Αυτό σημαίνει πως υπήρχαν συνολικά οκτώ αρθρώσεις, ώστε ο θώρακας να μπορεί στην πραγματικότητα να ανοίξει εντελώς σε ένα επίπεδο.

Είναι ευνόητο λοιπόν πόσο ευχάριστος ήταν τόσο την ώρα που έπρεπε να φορεθεί από τον πολεμιστή, όσο και την ώρα της μάχης αφού ευκόλυνε κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις κινήσεις του μαχόμενου με τις πολλαπλές αρθρώσεις του. Στο κάτω άκρο υπήρχε ένα πρόσθετο τμήμα από δέρμα, του οποίου ίχνη έχουν διατηρηθεί επάνω στο οξειδωμένο πέρας του σιδήρου και ένα κομμάτι του που βρισκόταν στο πάτωμα και κατάφερε να διασωθεί. Τέλος υπήρχαν τα πτερύγια του θώρακα, δερμάτινα πιθανότατα, με χρήση επένδυση. Επιπλέον, βρέθηκαν τα 58 στενόμακτρα χρυσά ελάσματα που είχαν κόσμηση τριών ανθεμίων το καθένα και όπως μπορούμε να διακρίνουμε τα πέρατα όλων των σιδερένιων ελασμάτων, κοσμούνταν με στενή ταινία από χρυσό έλασμα κοσμημένη με ανάγλυφο λέσβιο κυμάτιο. Την λαμπρή χρυσή κόσμηση συμπληρώνουν οι χρυσές λεοντοκεφαλές, έξι στην εμπρόσθια πλευρά και δύο στο αριστερό πλευρό. Χρυσοί κρίκοι, προσαρτημένοι στο στόμα των λεοντοκεφαλών, χρησίμευαν για να στερεωθούν τόσο τα επώμια όσο και το εμπρός τμήμα προς το πλευρικό με δερμάτινους μάντες που έδιναν σφιχτά, όπως μπορούμε να το δούμε και στον όμοιου τύπου θώρακα του Αλέξανδρου στο ψηφιδωτό της Νεάπολης.

Τέλος, ένα μικρό ορθογώνιο χρυσό έλασμα με ανάγλυφη παράσταση της Αθηνάς υπήρχε στο δεξιό αφύλαχτο πλευρό. Απαραίτητη είναι η αναφορά της καμπυλότητας της πλάτης η οποία είναι από τα πιο αξιοθαύμαστα στοιχεία όλης της κατασκευής, ενώ αξιοσημείωτη είναι και η φροντίδα να προστατευτεί ο αυχένας με μια προεξοχή του ελάσματος της πλάτης.

Το ξίφος

Την ίδια υψηλή ποιότητα και λιτή πολυτέλεια διαπιστώνουμε και στο ξίφος, το οποίο διατηρήθηκε πολύ καλά στη λαβή, αλλά έχει υποστεί βαθιά διάβρωση σε όλη την έκταση του σώματος της λεπίδας τους.

Είναι βέβαιο πως είχε αποτεθεί στον τάφο τοποθετημένο μέσα στον ξύλινο κολεό του, που αποσυντέθηκε και μονάχα ίχνη του επισημάνθηκαν επάνω στην οξειδωση του σιδήρου. Όμως, το επάνω και κάτω άκρο του κολεού είχαν ελεφαντοστέινη κόσμηση, που σώθηκε σε αρκετή έκταση. Χρυσοκόσμητη ήταν η λαβή του ξίφους και με χρυσό έλασμα καλυπτόταν η ράχη του οριζόντιου σκέλους της λαβής. Το έλασμα ήταν προσηλωμένο με χρυσό καρφί που διαπερνούσε το σιδερένιο τμήμα, που από το μέσο του ελάσματος αυτού άρχιζε ένα λεπτό στέλεχος που με υψηλό μίσχο ανέβαινε και στις δυο όψεις.

Το άνω άκρο της λαβής περιβαλλόταν κοσμητικά είτε από ελεφαντοστό, είτε πιθανότερο, από πολύτιμο ξύλο που χάθηκε. Επιπλέον, δυο χρυσοί δακτύλιοι κοσμούσαν τη βάση και το άνω πέρας του τμήματος αυτού. Αλλά πιο απροσδόκητο και κομψό κόσμημα βρισκόταν στην κορυφή της λαβής, της οποίας το σιδερένιο στέλεχος στένευε και απέληγε σε ένα ηλόμορφο άκρο. Στην κορυφή του όμως, αυτό το κράνος κοσμείται με μια σφίγγα, στις οποίας τα φτερά ο τεχνητής δήλωσε με χάραξη τα πτίλα, και τις παραγναθίδες της κόγχης τις οποίες στόλισε με τη χαρακτή μορφή ενός λιονταριού. Έτσι, το ασήμαντο αυτό κοσμητικό στοιχείο μεταμορφώνεται σε αυτόνομο αριστούργημα της μικροτεχνίας, που όμοιο του άλλο δεν υπάρχει.

Κνημίδες

Τα μόνα χάλκινα αντικείμενα οπλισμού που βρέθηκαν στο θάλαμο είναι τα τρία ζεύγη κνημίδες. Αυτά είναι και τα πιο κοινά και συνηθισμένα όπλα, χωρίς ιδιαίτερη φροντίδα και χωρίς ιδιαίτερες είτε τεχνικές, είτε καλλιτεχνικές αξιώσεις. Υποστηρίζεται πως, αν δεν είχαν βρεθεί στον προθάλαμο ένα ζευγάρι επίχρυσες κνημίδες θα προκαλούσε αμηχανία η συνολική εικόνα της βασιλικής πανοπλίας με την απaráμιλλη ασπίδα, τον λαμπρό θώρακα και κράνος, και τις σχεδόν ατημέλητες κνημίδες.

Είναι πολύ πιθανόν πως έξω από το πεδίο της μάχης ποτέ δεν θα φορούσε κανένα από τα τρία του ζευγάρια ο νεκρός βασιλιάς, αλλά και στη μάχη, έφιππος, θα αισθανόταν ίσως πολύ πιο άνετα με υψηλά καλοφτιαγμένα υποδήματα παρά με την ενοχλητική για τις κνήμες του ιπέα, χάλκινη επένδυση των κνημίδων. Όσο για τις επίσημες ειρηνικές εμφανίσεις, την απάντηση μας την δίνουν οι επίχρυσες κνημίδες του προθαλάμου.

Αγγεία και σκεύη συμποσίου από τον Τάφο του Φιλίππου Β' (336 π.Χ.)

Τα χάλκινα σκεύη

Το συμπόσιο, κεντρική εκδήλωση της επίγειας ζωής, γίνεται για τους ευγενείς Μακεδόνες η κορυφαία υπόσχεση των απολαύσεων της μεταθανάτιας ύπαρξης. Όλα αυτά τα αγγεία βρέθηκαν σκορπισμένα προς τον βόρειο τοίχο του θαλάμου και αποτελούν ένα σύνολο από σκεύη που χρειάζονται στο συμπόσιο. Είναι αξιοσημείωτο ωστόσο πως όλα σχεδόν είναι κατάλληλα για να γεμίσουν με υγρό, κρασί βέβαια, και μόνο ένα χάλκινο και τέσσερα μικρά πήλινα μπορεί να χρησιμεύσουν για άλλο σκοπό.

Από τα σκεύη αυτά τα είκοσι είναι ασημένια, έξι πήλινα και δύο χάλκινα. Πολλά από τα ασημένια είναι ζευγάρια. Έτσι έχουμε δύο κάλυκες, δύο κανθάρους, δύο ζεύγη άποδες κύλικες, δύο αμφορείς και δύο οινοχόες. Για τα σκεύη χρησιμοποιήθηκε κυρίως το ασήμι. Αυτό που τα κάνει ξεχωριστά δεν είναι μόνο η πολυτέλεια, αλλά η εξαιρετική ποιότητά τους, αφού η λιτότητα και η καθαρότητα της φόρμας συνδυάζονται με τη χάρη της λεπτομέρειας σε ένα σύνολο απaráμιλλης κομψότητας και αρμονίας, όπου όλα υποτάσσονται στη γοητεία του μέτρου. Όσον αφορά στην τεχνική της κατασκευής, τα σώματα των αγγείων σχηματίζονται από ένα αρκετά παχύ ενιαίο έλασμα που διαμορφώνεται με σφυρηλάτηση και με τη βοήθεια τροχού.

Εκτός από το κουταλάκι, την κουτάλα και το σουρωτήρι που αποτελούνται από ένα κομμάτι μετάλλου, οι λαβές και οι βάσεις των υπόλοιπων αγγείων που είναι χυτές έχουν δουλευτεί χωριστά, όπως και οι διακοσμητικές ανάγλυφες κεφαλές. Η σφυρηλάτηση έχει γίνει με εξαιρετική ακρίβεια και προσοχή με αποτέλεσμα την αψεγάδιαστη γεωμετρική τελειότητα της φόρμας. Το ίδιο ισχύει και για την διαπραγμάτευση των διακοσμητικών λεπτομερειών στις οποίες εκδηλώνεται όλη η μαεστρία και η δημιουργική φαντασία του καλλιτέχνη. Τέλος, ιδιαίτερα χαριτωμένοι είναι οι δύο μικροσκοπικοί κánθαροι με τα λουλούδια στις λαβές και οι δύο κάλυκες, τα κομψά μικρά κρασοπότηρα που θυμίζουν κάλυκα λουλουδιού.

Το «Ηρώον»

Στα νότια της Μ. Τούμπας βρέθηκαν τα θεμέλια ενός υπέργειου μνημείου, από το οποίο σώζονται μερικά μαρμάρινα θραύσματα. Το βόρειο τμήμα του κτίσματος αυτού εδράζεται στην επίχωση του κιβωτιόσχημου τάφου Ι που βρίσκεται δίπλα του. Το μνημείο που η βάση του ήταν ορθογώνια, κατασκευασμένη από καλοαρμοσμένους πώρινους γωνιόλιθους, καταστράφηκε βίαια πριν από την κατασκευή της Μεγάλης Τούμπας, όταν συλήθηκε και ο γειτονικός τάφος.

Οι διαστάσεις αυτού του κτηρίου (9.60 X 8μ), το σχήμα του και η καλή κατασκευή των τοίχων του μαρτυρούν ότι πρέπει να ήταν πολύ αξιόλογο. Αυτή των εκτίμηση ενισχύουν και πολλά μαρμάρινα κομμάτια από την ανωδομή του (...). Ποιος όμως μπορεί να ήταν ο προορισμός του; (...) Η μόνη δυνατή ερμηνεία είναι ότι πρόκειται για «Ηρώον», ιερό δηλαδή αφιερωμένη στη λατρεία νεκρού ή νεκρών. Μια τέτοια ερμηνεία οδηγεί υποχρεωτικά σε συσχετισμό του «Ηρώου» με τους γειτονικούς τάφους. Αν όμως στο «Ηρώον» τελούνταν λατρεία για τον νεκρό ή νεκρούς των γειτονικών τάφων, τούτο σημαίνει πως οι νεκροί αυτοί δεν ήταν κοινοί θνητοί, αλλά κάποιιοι που αξιόθηκαν λατρεία» (Μ. Ανδρόνικος, Βεργίνα, 1984).

Κεφάλαιο 2ο

Με άξονα το ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ του νηπιαγωγείου, οι γενικοί στόχοι και σκοποί των μαθημάτων της τέχνης, εικαστικά/ζωγραφική, έχουν ως εξής:

Να είναι σε θέση οι εκπαιδευτικοί να οργανώνουν εκείνες τις κατάλληλες εικαστικές δραστηριότητες, που έχουν σχέση με το πολιτιστικό, φυσικό, ανθρωπογενές, αρχιτεκτονικό περιβάλλον, με έργα τέχνης, καλλιτέχνες, δημιουργούς και με τεχνικές που είναι κατάλληλες για να προσαρμοστούν στο ηλικιακό, γνωστικό και αναπτυξιακό επίπεδο των νηπίων.

Να μπορούν οι εκπαιδευτικοί να δημιουργούν το κατάλληλο περιβάλλον, να προκαλούν εκείνα τα ερεθίσματα, ώστε να κρατούν αμείωτο το ενδιαφέρον των μαθητών για κάθε μορφή καλλιτεχνικών δημιουργιών, ώστε να συμμετέχουν σε όλα τα στάδια μιας οργανωμένης δραστηριότητας, στην παραγωγή εργασιών.

Να είναι σε θέση οι εκπαιδευτικοί να συγκεντρώνουν τα κατάλληλα μορφικά και μέσα, ώστε να τα προσφέρουν σε διάφορες θεματικές ενότητες. Έτσι, με αυτό τον τρόπο οι μαθητές να μαθαίνουν πως να χρησιμοποιούν τα εργαλεία, να πειραματίζονται με τις τεχνικές, να τους κινούν την περιέργεια, να ανακαλύπτουν, να παρατηρούν, να εξερευνούν, να εκφράζουν τις ιδέες τους, κατάλληλα μέσω της προσωπικής

ζωγραφικής και γραφής. Με αυτό τον τρόπο καταφέρνουν οι μαθητές να εκφραστούν ευχάριστα και δημιουργικά.

Άλλωστε όλες οι μορφές των δυναμικών τεχνών (θέατρο, δραματική τέχνη, μουσική, φυσική αγωγή, εικαστικά) έχουν τα χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα όπως είναι η ανάπτυξη των μορφών, της έκφρασης και της επικοινωνίας, με κύρια χαρακτηριστικά τους την φαντασία, τη συναισθηματική και ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών, τη συμμετοχή, την ενεργητικότητα, την εφευρετικότητα αλλά και την ανάπτυξη των μορφών επικοινωνίας ανάμεσα στα ίδια και το περιβάλλον τους.

Σκοπός της εργασίας.

Ο κύριος σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εισάγουμε τα νεαρά μυαλά στο παρελθόν μας, μέσω μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας που αφορά τον αρχαίο μακεδονικό πολιτισμό και την περιοχή της Βεργίνας. Επιπλέον, επιδιώκουμε την ανάδειξη της ιστορικής σημασίας του τόπου και την εξοικείωση των παιδιών με τους ήρωες και τα γεγονότα της αρχαιότητας. Μέσω των παιδαγωγικών προσεγγίσεων μας αναδείχνουμε τους τρόπους που μπορούν τα παιδιά να εγκλιματιστούν με την ιστορία του αρχαίου πολιτισμού. Ιδιαίτερα, της εφαρμογής της τεχνολογίας της επαυξημένης πραγματικότητας, προσφέρουμε μια πιο ενδιαφέρουσα και διαδραστική προσέγγιση στην εκπαιδευτική διαδικασία. Μέσω αυτής της προσέγγισης, τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα να εξερευνήσουν τρισδιάστατα μοντέλα, να παρακολουθήσουν εικονικές παρουσιάσεις και να συμμετέχουν σε δραστηριότητες που ενισχύουν την κατανόηση και την αφομοίωση των γνώσεων. Μέσω της τεχνολογίας αυτής, προσφέρουμε στα παιδιά την ευκαιρία να εμβαθύνουν στη γνώση και την κατανόηση των ευρημάτων της περιοχής, ενθαρρύνοντας τη λεπτομερή ανάλυση και τη δημιουργική σκέψη.

Ο χώρος του νηπιαγωγείου θα πρέπει να είναι κατάλληλα διαμορφωμένος με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτελεί ένα οργανωμένο και ελκυστικό περιβάλλον για τους μαθητές, με τις κατάλληλες διδακτικές παρεμβάσεις ώστε να δίνονται στα παιδιά ευκαιρίες να πραγματοποιήσουν τις δραστηριότητες και μέσα από αυτές τους ανάλογους στόχους.

ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ

1. Να αναγνωρίζουν οι μαθητές/τριες να τον αρχαιολογικό χώρο και τι περιλαμβάνει αυτός
2. Να κατονομάζουν οι μαθητές/τριες τα πρόσωπα των ηρώων
3. Να απαριθμούν οι μαθητές/τριες την περίοδο που πραγματοποιήθηκαν τα γεγονότα
4. Να εκτιμούν τα παιδιά την αξία των ευρημάτων
5. Να σχεδιάζουν τα παιδιά καλλιτεχνικά τα αρχαιολογικά ευρήματα

6. Να χρησιμοποιούν οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί την τεχνολογία της επαυξημένης πραγματικότητας
7. Να πειραματίζονται τα παιδιά με διάφορα υλικά, να μαθαίνουν διάφορες τεχνικές και να τις εφαρμόζουν
8. Να πλάθουν και να μορφοποιούν
9. Να γνωρίζουν και να ονομάζουν ορισμένα είδη τέχνης
10. Να γνωρίζουν έργα σπουδαίων ανθρώπων για την ιστορία

Παιδαγωγικές προσεγγίσεις

Η παιδαγωγική προσέγγιση στη Βεργίνα και τον αρχαίο μακεδονικό πολιτισμό στο νηπιαγωγείο μπορεί να είναι παιχνιδιάρικη, δημιουργική και εμπειρική, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες και τις ανάγκες των παιδιών σε αυτήν την ηλικιακή ομάδα. Ορισμένες προσεγγίσεις που μπορούν να εφαρμοστούν περιλαμβάνουν:

- Ιστορίες και παραμύθια: Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν απλά και φανταστικά παραμύθια που εισάγουν τα παιδιά στον αρχαίο μακεδονικό πολιτισμό και τη Βεργίνα, ενθαρρύνοντας τη φαντασία και το ενδιαφέρον τους.
- Καλλιτεχνικές δραστηριότητες: Τα παιδιά μπορούν να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες ζωγραφικής ή κατασκευής που έχουν ως θέμα τα αρχαία ευρήματα της Βεργίνας, όπως η αναπαράσταση των τάφων ή των αρχαιολογικών ευρημάτων.
- Επαυξημένη πραγματικότητα: Μέσω της εφαρμογής της τεχνολογίας της επαυξημένης πραγματικότητας, προσφέρουμε μια πιο ενδιαφέρουσα και διαδραστική προσέγγιση στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Δραματοποίηση/θεατρικό παιχνίδι: Μέσω του παιχνιδιού ρόλων και της δραματοποίησης, τα παιδιά μπορούν να ζήσουν την εμπειρία της ζωής στην αρχαία Μακεδονία, να φορέσουν κοστούμια και να υποδυθούν αρχαίους Μακεδόνες ή αρχαιολόγους που ανακαλύπτουν τα ευρήματα.
- Εκπαιδευτικές εκδρομές: Εάν είναι δυνατόν, μια εκδρομή στη Βεργίνα και στα αρχαιολογικά της ευρήματα να μπορεί να προσφέρει στα παιδιά μια πρακτική εμπειρία και να ενισχύσει την κατανόησή τους για τον αρχαίο μακεδονικό πολιτισμό.

ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Η χρήση ιστοριών και παραμυθιών ως παιδαγωγική προσέγγιση στο νηπιαγωγείο μπορεί να είναι ιδιαίτερα αποτελεσματική για την εισαγωγή των παιδιών στον αρχαίο μακεδονικό πολιτισμό και τη Βεργίνα. Αναλύοντας αυτή την προσέγγιση, μπορούμε να δούμε πώς μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη διάφορων δεξιοτήτων και στη διεύρυνση της γνώσης των παιδιών:

Ενθάρρυνση της φαντασίας

Προωθεί τη δημιουργική σκέψη: Τα παραμύθια, με την πλούσια φαντασία και τα μαγικά στοιχεία τους, βοηθούν τα παιδιά να αναπτύξουν τη δημιουργικότητά τους.

Όταν τα παιδιά ακούνε για αρχαίους ήρωες, τους δίνεται η ευκαιρία να φανταστούν κόσμους πέρα από την πραγματικότητα τους.

Ενίσχυση της γλώσσας και των κοινωνικών δεξιοτήτων

Εμπλουτισμός του λεξιλογίου: Μέσα από τις ιστορίες, τα παιδιά έρχονται σε επαφή με νέες λέξεις και έννοιες που αφορούν την ιστορία και τον πολιτισμό, βελτιώνοντας έτσι τις γλωσσικές τους δεξιότητες.

Ανάπτυξη της ακρόασης και της κατανόησης

Η αφήγηση παραμυθιών βοηθά τα παιδιά να βελτιώσουν την ικανότητά τους να ακούν και να κατανοούν αφηγηματικά κείμενα, κάτι που είναι θεμελιώδες για τη μελλοντική τους ακαδημαϊκή πρόοδο.

Γνωστική ανάπτυξη

Κατανόηση της ιστορίας και του πολιτισμού: Μέσω των παραμυθιών, τα παιδιά μπορούν να μάθουν για τον αρχαίο μακεδονικό πολιτισμό και τη Βεργίνα με τρόπο που είναι προσίτος και κατανοητός για την ηλικία τους. Οι απλές ιστορίες μπορούν να περιγράψουν σημαντικά ιστορικά γεγονότα και προσωπικότητες με τρόπο που κρατάει το ενδιαφέρον τους.

Ενίσχυση του ενδιαφέροντος για τη μάθηση

Διατήρηση του ενδιαφέροντος και της περιέργειας: Τα παραμύθια κρατούν τα παιδιά ενθουσιασμένα και περίεργα για να μάθουν περισσότερα. Το ενδιαφέρον που δημιουργείται μέσα από τις ιστορίες μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για περαιτέρω εξερεύνηση της ιστορίας και του πολιτισμού.

Συνοψίζοντας, η χρήση ιστοριών και παραμυθιών στην παιδαγωγική προσέγγιση στο νηπιαγωγείο μπορεί να προσφέρει πολλαπλά οφέλη, αναπτύσσοντας διάφορες δεξιότητες και ενισχύοντας την αγάπη των παιδιών για τη μάθηση και την ιστορία.

ΚΑΛΥΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Η χρήση καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων στο νηπιαγωγείο, με θέματα από τα αρχαία ευρήματα της Βεργίνας, μπορεί να αποτελέσει μια εξαιρετικά αποτελεσματική παιδαγωγική προσέγγιση. Αυτή η μέθοδος μπορεί να προσφέρει πολλά εκπαιδευτικά και αναπτυξιακά οφέλη για τα παιδιά. Ας αναλύσουμε πώς αυτές οι δραστηριότητες μπορούν να βοηθήσουν στην εκπαιδευτική διαδικασία:

Ανάπτυξη Δημιουργικότητας και Φαντασίας

Ενίσχυση της Δημιουργικής Σκέψης: Μέσα από τη ζωγραφική και τις κατασκευές, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να εκφράσουν τη φαντασία τους και να

δημιουργήσουν έργα εμπνευσμένα από τον αρχαίο μακεδονικό πολιτισμό. Αυτό προάγει την ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης και της καινοτομίας.

Κινητικές Δεξιότητες

Βελτίωση της Λεπτομερούς Κινητικότητας: Η χρήση εργαλείων και υλικών όπως χρώματα, πινέλα, ψαλίδια και κόλλες βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν τις λεπτές κινητικές τους δεξιότητες. Η ακριβής χρήση αυτών των εργαλείων απαιτεί συντονισμό και έλεγχο των κινήσεων, που είναι σημαντικά για την ανάπτυξή τους.

Πολιτιστική Επίγνωση και Ιστορική Κατανόηση

Εξοικείωση με την Ιστορία και τον Πολιτισμό: Μέσα από την αναπαράσταση των αρχαίων ευρημάτων της Βεργίνας, τα παιδιά αποκτούν μια πρώτη επαφή με την ιστορία και τον πολιτισμό της αρχαίας Μακεδονίας. Αυτό τα βοηθά να κατανοήσουν την ιστορική τους κληρονομιά και να αναπτύξουν μια αίσθηση πολιτιστικής ταυτότητας.

Κοινωνικές Δεξιότητες

Ενίσχυση της Συνεργασίας: Όταν τα παιδιά συμμετέχουν σε ομαδικές καλλιτεχνικές δραστηριότητες, μαθαίνουν να συνεργάζονται, να μοιράζονται υλικά και να επικοινωνούν μεταξύ τους για να ολοκληρώσουν ένα κοινό έργο. Αυτό προάγει τις κοινωνικές δεξιότητες και την ομαδικότητα.

Συναισθηματική Έκφραση

Εκδήλωση Συναισθημάτων και Ιδεών: Η καλλιτεχνική δημιουργία παρέχει στα παιδιά έναν τρόπο να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και τις ιδέες τους με έναν μη λεκτικό τρόπο. Αυτό μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για παιδιά που δυσκολεύονται να εκφραστούν με λέξεις.

Εμπλοκή και ενθουσιασμός για τη μάθηση

Διατήρηση του ενδιαφέροντος: Οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες είναι συχνά διασκεδαστικές και ενδιαφέρουσες για τα παιδιά, βοηθώντας στη διατήρηση του ενθουσιασμού τους για τη μάθηση. Η εμπλοκή τους σε δημιουργικές δραστηριότητες μπορεί να τους κάνει να νιώθουν πιο συνδεδεμένα με το θέμα και να αναπτύξουν μια αγάπη για τη μάθηση.

Συνδυασμός θεωρίας και πρακτικής

Ενίσχυση της κατανόησης μέσω της πράξης: Η θεωρητική γνώση για τον αρχαίο μακεδονικό πολιτισμό μπορεί να ενισχυθεί μέσω των πρακτικών δραστηριοτήτων. Όταν τα παιδιά δημιουργούν κάτι με τα χέρια τους, η πληροφορία γίνεται πιο απτή και κατανοητή, κάνοντας τη μάθηση πιο ουσιαστική.

Συνοψίζοντας, οι καλλιτεχνικές δραστηριότητες στο νηπιαγωγείο μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να αναπτύξουν μια πληθώρα δεξιοτήτων, ενώ ταυτόχρονα τους

παρέχουν μια διασκεδαστική και διαδραστική μέθοδο για να γνωρίσουν την ιστορία και τον πολιτισμό της Βεργίνας και της αρχαίας Μακεδονίας.

ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η χρήση της επαυξημένης πραγματικότητας (ΕΠ) στο νηπιαγωγείο μπορεί να προσφέρει σημαντικά οφέλη και να βελτιώσει την εκπαιδευτική διαδικασία. Ας αναλύσουμε πώς αυτή η τεχνολογία μπορεί να συμβάλει ως παιδαγωγική προσέγγιση στο νηπιαγωγείο:

Διαδραστικότητα και εμπλοκή

Ενίσχυση της εμπλοκής: Η ΕΠ καθιστά τη μάθηση πιο ενδιαφέρουσα και διαδραστική, κρατώντας την προσοχή των παιδιών και ενθαρρύνοντας τη συμμετοχή τους. Όταν τα παιδιά μπορούν να αλληλοεπιδράσουν με εικονικά αντικείμενα και περιβάλλοντα, η μάθηση γίνεται πιο συναρπαστική και απολαυστική.

Οπτικοποίηση και κατανόηση

Βελτίωση της κατανόησης μέσω οπτικοποίησης: Η ΕΠ μπορεί να μετατρέπει αφηρημένες έννοιες σε απτά και οπτικά κατανοητά αντικείμενα. Για παράδειγμα, τα παιδιά μπορούν να δουν τρισδιάστατα μοντέλα των αρχαιολογικών ευρημάτων της Βεργίνας, τα οποία μπορούν να εξερευνήσουν από όλες τις πλευρές, κάνοντας τη μάθηση πιο κατανοητή.

Εμπλουτισμός του περιεχομένου

Παροχή πλούσιου εκπαιδευτικού υλικού: Η ΕΠ επιτρέπει στους εκπαιδευτικούς να ενσωματώσουν πλούσιο πολυμεσικό περιεχόμενο, όπως βίντεο, ήχο και γραφικά, προσφέροντας μια ενισχυμένη αισθητηριακή εμπειρία μάθησης. Αυτό μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να κατανοήσουν καλύτερα και να θυμούνται πιο εύκολα το εκπαιδευτικό υλικό.

Ακρίβεια και λεπτομέρεια

Προσομοιώσεις και αναπαραστάσεις: Η ΕΠ μπορεί να αναπαραστήσει με ακρίβεια ιστορικά και πολιτιστικά στοιχεία, προσφέροντας στα παιδιά την ευκαιρία να γνωρίσουν λεπτομέρειες που ίσως να μην ήταν δυνατές να αντιληφθούν μέσω παραδοσιακών μεθόδων διδασκαλίας.

Ενεργητική Μάθηση

Ενίσχυση της Ενεργητικής Μάθησης: Η ΕΠ ενθαρρύνει τα παιδιά να είναι ενεργά συμμετέχοντες στη μαθησιακή διαδικασία. Μέσω των διαδραστικών εφαρμογών, τα παιδιά δεν είναι παθητικοί δέκτες πληροφορίας, αλλά συμμετέχουν ενεργά, εξερευνούν και ανακαλύπτουν.

Συνεργατικότητα και Κοινωνική Αλληλεπίδραση

Προώθηση της Συνεργασίας: Η ΕΠ μπορεί να ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ των παιδιών, καθώς μπορούν να εργάζονται μαζί για να επιλύσουν προβλήματα ή να εξερευνήσουν εικονικά περιβάλλοντα. Αυτό βοηθά στην ανάπτυξη των κοινωνικών και συνεργατικών δεξιοτήτων.

Ενθουσιασμός και Κίνητρο

Διατήρηση του Ενθουσιασμού και του Κινήτρου: Η χρήση της ΕΠ στην εκπαίδευση μπορεί να αυξήσει το κίνητρο και τον ενθουσιασμό των παιδιών για τη μάθηση. Η τεχνολογία αυτή προσφέρει νέες και μοναδικές εμπειρίες που κάνουν τη μάθηση πιο διασκεδαστική και ενδιαφέρουσα.

Εφαρμογές στην Πράξη

Πρακτική Εφαρμογή της Θεωρίας: Μέσω της ΕΠ, τα παιδιά μπορούν να δουν πώς οι θεωρητικές γνώσεις εφαρμόζονται στην πράξη. Για παράδειγμα, μπορούν να δουν πώς ήταν κατασκευασμένοι οι αρχαίοι μακεδονικοί τάφοι και να κατανοήσουν την αρχιτεκτονική τους μέσω τρισδιάστατων αναπαραστάσεων.

Συνοψίζοντας, η χρήση της επαυξημένης πραγματικότητας στο νηπιαγωγείο μπορεί να ενισχύσει σημαντικά την εκπαιδευτική διαδικασία, προσφέροντας μια πιο διαδραστική, κατανοητή και απολαυστική εμπειρία μάθησης για τα παιδιά. Αυτή η προσέγγιση μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη μιας ευρείας γκάμας δεξιοτήτων και να κάνει τη μάθηση μια ευχάριστη και συναρπαστική εμπειρία.

ΔΡΑΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ/ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Η χρήση της δραματοποίησης και του θεατρικού παιχνιδιού στο νηπιαγωγείο ως παιδαγωγική προσέγγιση μπορεί να προσφέρει πολλαπλά οφέλη για την ανάπτυξη των παιδιών. Ας αναλύσουμε πώς αυτή η μέθοδος μπορεί να συμβάλει στην εκπαιδευτική διαδικασία, ιδίως όταν εφαρμόζεται για τη γνωριμία με την αρχαία Μακεδονία:

Ανάπτυξη της Φαντασίας και της Δημιουργικότητας

Ενίσχυση της Δημιουργικής Σκέψης: Μέσω του θεατρικού παιχνιδιού και της δραματοποίησης, τα παιδιά ενθαρρύνονται να φανταστούν και να δημιουργήσουν ιστορίες που σχετίζονται με την αρχαία Μακεδονία. Αυτό ενισχύει τη δημιουργικότητά τους και την ικανότητά τους να σκέφτονται έξω από τα συνηθισμένα πλαίσια.

Κατανόηση της Ιστορίας και του Πολιτισμού

Εμβάθυνση στην Ιστορία: Υποδυόμενα ρόλους αρχαίων Μακεδόνων ή αρχαιολόγων, τα παιδιά μπορούν να ζήσουν εμπειρίες που σχετίζονται με την ιστορία και τον πολιτισμό της εποχής. Αυτό τα βοηθά να κατανοήσουν καλύτερα τις συνήθειες, τον τρόπο ζωής και τα σημαντικά γεγονότα της αρχαίας Μακεδονίας.

Ανάπτυξη Κοινωνικών και Συναισθηματικών Δεξιοτήτων

Ενίσχυση της Συνεργασίας και της Επικοινωνίας: Η δραματοποίηση απαιτεί από τα παιδιά να συνεργαστούν για να δημιουργήσουν και να παίξουν μια σκηνή. Αυτό ενθαρρύνει την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων, όπως η ομαδικότητα, η συνεργασία και η επικοινωνία.

Ανάπτυξη της Ενσυναίσθησης: Υποδυόμενα διάφορους ρόλους, τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα τα συναισθήματα και τις προοπτικές των άλλων, αναπτύσσοντας την ενσυναίσθηση και την ικανότητά τους να βλέπουν τα πράγματα από διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Γλωσσική Ανάπτυξη

Βελτίωση της Γλωσσικής Εκφραστικότητας: Μέσω της δραματοποίησης, τα παιδιά ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν τη γλώσσα για να εκφράσουν σκέψεις, συναισθήματα και ιστορίες. Αυτό βοηθά στην ανάπτυξη των λεκτικών δεξιοτήτων τους και στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου τους.

Ενίσχυση της Αυτοπεποίθησης

Ανάπτυξη της Αυτοεκτίμησης: Η συμμετοχή σε θεατρικές δραστηριότητες μπορεί να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση των παιδιών, καθώς τους δίνει την ευκαιρία να εκφραστούν μπροστά σε άλλους και να αισθανθούν την ικανοποίηση της δημιουργίας και της παρουσίας.

Διατήρηση του Ενδιαφέροντος και του Κινήτρου για Μάθηση

Προώθηση της Ενεργητικής Συμμετοχής: Το θεατρικό παιχνίδι είναι διασκεδαστικό και προσελκύει το ενδιαφέρον των παιδιών, διατηρώντας το κίνητρό τους για μάθηση. Η ενεργή συμμετοχή στη δραματοποίηση μπορεί να κάνει τη μάθηση μια απολαυστική εμπειρία.

Ολιστική Μάθηση

Σύνδεση Θεωρίας και Πράξης: Μέσω του παιχνιδιού ρόλων, τα παιδιά μπορούν να συνδυάσουν τη θεωρητική γνώση με την πρακτική εφαρμογή. Υποδυόμενα αρχαίους Μακεδόνες ή αρχαιολόγους, τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα την ιστορία και τον πολιτισμό μέσα από βιωματικές εμπειρίες.

Εμπέδωση της Γνώσης

Ενίσχυση της Μνήμης: Η δραματοποίηση βοηθά τα παιδιά να θυμούνται καλύτερα τις πληροφορίες που έχουν μάθει, καθώς η βιωματική μάθηση είναι πιο πιθανό να μείνει στη μνήμη τους.

Συνοψίζοντας, η δραματοποίηση και το θεατρικό παιχνίδι μπορούν να αποτελέσουν μια πολυδιάστατη παιδαγωγική προσέγγιση στο νηπιαγωγείο. Προσφέρουν στα παιδιά την ευκαιρία να αναπτύξουν μια ποικιλία δεξιοτήτων, ενώ παράλληλα κάνουν τη μάθηση της ιστορίας και του πολιτισμού της αρχαίας Μακεδονίας μια διασκεδαστική και εμπλουτιστική εμπειρία.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ

Οι εκπαιδευτικές εκδρομές αποτελούν έναν σημαντικό και αποτελεσματικό τρόπο διδασκαλίας, ειδικά για τα μικρά παιδιά στο νηπιαγωγείο. Μια εκδρομή στο μουσείο της Βεργίνας και στα αρχαιολογικά της ευρήματα μπορεί να προσφέρει πολυάριθμα οφέλη στην εκπαιδευτική τους ανάπτυξη. Ας αναλύσουμε πώς αυτή η παιδαγωγική προσέγγιση μπορεί να συμβάλει θετικά:

Βιωματική Μάθηση

Εμπειρία μέσω της Πράξης: Η επίσκεψη σε έναν αρχαιολογικό χώρο όπως η Βεργίνα επιτρέπει στα παιδιά να μάθουν μέσω της άμεσης εμπειρίας. Η δυνατότητα να δουν, να αγγίξουν και να εξερευνήσουν τα αρχαιολογικά ευρήματα ενισχύει την κατανόησή τους για τον αρχαίο μακεδονικό πολιτισμό και καθιστά τη μάθηση πιο αληθινή και ζωντανή.

Ενίσχυση της Κατανόησης και της Μνήμης

Καλύτερη Κατανόηση των Εννοιών: Η επαφή με τα πραγματικά ευρήματα και τα μνημεία βοηθά τα παιδιά να κατανοήσουν καλύτερα τις ιστορικές έννοιες και τα γεγονότα. Η άμεση εμπειρία ενισχύει την ικανότητά τους να συνδέουν τη θεωρητική γνώση με την πραγματικότητα.

Βελτίωση της Μνήμης: Οι βιωματικές εμπειρίες είναι πιο πιθανό να μείνουν στη μνήμη των παιδιών. Μια επίσκεψη στη Βεργίνα μπορεί να αφήσει ισχυρές εντυπώσεις και αναμνήσεις, κάνοντας τη μάθηση διαρκέστερη.

Ενθουσιασμός και Κίνητρο για Μάθηση

Αύξηση του Ενθουσιασμού για τη Μάθηση: Μια εκδρομή είναι μια ευχάριστη αλλαγή από την καθημερινή ρουτίνα της τάξης και μπορεί να ενθαρρύνει τα παιδιά να αναπτύξουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το μάθημα. Η εξερεύνηση ενός νέου περιβάλλοντος προκαλεί ενθουσιασμό και περιέργεια.

Κοινωνικές και Συναισθηματικές Δεξιότητες

Ανάπτυξη Κοινωνικών Δεξιοτήτων: Οι εκπαιδευτικές εκδρομές προσφέρουν στα παιδιά την ευκαιρία να συνεργαστούν και να αλληλοεπιδράσουν με τους συμμαθητές τους σε ένα νέο περιβάλλον. Αυτή η εμπειρία ενισχύει τις κοινωνικές τους δεξιότητες και την ικανότητά τους να συνεργάζονται.

Πολιτιστική και Ιστορική Επίγνωση

Εξοικείωση με την Ιστορική Κληρονομιά: Η επίσκεψη σε έναν αρχαιολογικό χώρο επιτρέπει στα παιδιά να έρθουν σε επαφή με την πολιτιστική τους κληρονομιά. Αυτό τους βοηθά να αναπτύξουν μια αίσθηση πολιτιστικής ταυτότητας και υπερηφάνειας για την ιστορία τους.

Αίσθηση περιπέτειας και εξερεύνησης

Καλλιέργεια της περιέργειας: Η εξερεύνηση ενός αρχαιολογικού χώρου προσφέρει στα παιδιά την ευκαιρία να αισθανθούν ότι είναι μικροί εξερευνητές. Αυτή η αίσθηση περιπέτειας ενθαρρύνει την περιέργεια και την αγάπη για τη μάθηση.

Συνοψίζοντας, οι εκπαιδευτικές εκδρομές στη Βεργίνα μπορούν να αποτελέσουν μια ισχυρή παιδαγωγική προσέγγιση στο νηπιαγωγείο, προσφέροντας στα παιδιά μια ποικιλία εμπειριών που ενισχύουν την κατανόηση, τη μνήμη, τις κοινωνικές δεξιότητες και το κίνητρο για μάθηση. Μέσω αυτών των εκδρομών, η ιστορία και ο πολιτισμός γίνονται ζωντανές εμπειρίες, κάνοντας τη μάθηση πιο απολαυστική και αποτελεσματική.

3ο κεφάλαιο

Διδακτικές προτάσεις/προσεγγίσεις

1η Χρυσή λάρνακα

Προσπάθεια κατασκευής της χρυσής λάρνακας σε σχετικά μικρή κλίμακα με προτεινόμενα εκπαιδευτικά υλικά κατάλληλα για την χρήση στο νηπιαγωγείο. Σε δεύτερο επίπεδο επιδιώκουμε να διακοσμήσουμε την εξωτερική επιφάνεια με τα αισθητικά στοιχεία που υπάρχουν (λωρίδες, ρόδακες, δεκαεξάκτινο αστέρι).

Υλικοτεχνική εκτίμηση των εκπαιδευτικών προτάσεων.

Το οικονομικό κόστος των συγκεκριμένων προτάσεων είναι πολύ χαμηλό διότι η αγορά των υλικών ανταποκρίνεται στις οικονομικές απαιτήσεις κάθε εκπαιδευτικού και μαθητή. Απόρροια αυτού σύμφωνα με τις οδηγίες και τις κατευθύνσεις αναφορικά με τα στάδια οργάνωσης και ανάπτυξης των δημιουργικών φάσεων των παρακάτω κατασκευών δημιουργημένων από ανακυκλώσιμα υλικά, είναι τα προτεινόμενα υλικά να κατηγοριοποιούνται ως εύκολα προσβάσιμα λόγω της αφθονίας εύρεσης των συγκεκριμένων πρώτων υλών (χαρτόνια-cardboard, χάρτινες λωρίδες, paper mass, κ.α). Τα υλικά για την κατασκευή μας τα προμηθευτήκαμε από το απόθεμα των εκπαιδευτικών ανακυκλώσιμων υλικών του Εργαστηρίου Εικαστικών Τεχνών του Τμήματος Νηπιαγωγών Φλώρινας.

Επιπλέον, η επικινδυνότητα των συγκεκριμένων προτάσεων, με τα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά υλικά είναι πολύ χαμηλή διότι η χρήση τους δεν περιλαμβάνει επικίνδυνα, αιχμηρά ή τοξικά αντικείμενα.

Προτεινόμενα αναλώσιμα-ανακυκλώσιμα υλικά.

Τα αναλώσιμα υλικά χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, τα υλικά εμπορίου και τα άχρηστα ανακυκλώσιμα υλικά.

Με τον όρο άχρηστων (Ann S Epstein & Έλλη Τρίμπη (2005). Εικαστικές τέχνες και μικρά παιδιά, Τυπωθήτω, Αθήνα, σελ. 218) υλικών δεν εννοούμε τα ανακυκλώσιμα υλικά που δεν μπορούν να αξιοποιηθούν στην εκπαιδευτική

διαδικασία και λόγω της μορφής και της χρήσης τους δεν δύνανται να προτείνονται ως ύλη λόγω της κατάστασης που βρίσκονται αφού τα χρησιμοποιήσει ο άνθρωπος.

Εννοούμε, φθηνά (Ann S Epstein & Έλλη Τρίμπη (2005). Εικαστικές τέχνες και μικρά παιδιά, Τυπωθήτω, Αθήναι, σελ. 221) υλικά που κατηγοριοποιούνται ως καθαρά υλικά (Με βάση τις σημειώσεις του Νικόλαου Ταμουτσέλη ΕΔΙΠ Διδακτικής των Εικαστικών Τεχνών, στο μάθημα της Διδακτικής των Εικαστικών- Πρακτική Άσκηση, Θεωρητική ενότητα που αφορά την ειδική προετοιμασία για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων με άξονα τα εικαστικά μαθήματα) ανεξαρτήτως εάν κατατάσσονται ως κατασκευές στην ανακυκλώσιμη κατηγορία.

Άχρηστο υλικό:

- χαρτόνια συσκευασίας
- ανακυκλώσιμες ύλες
- χάρτινες λωρίδες
- Papier-mâché
- Οδοντογλυφίδες
- Κουτάλια

Υλικά εμπορίου

- Πλαστικές ύλες

Εργαλεία-Μέσα

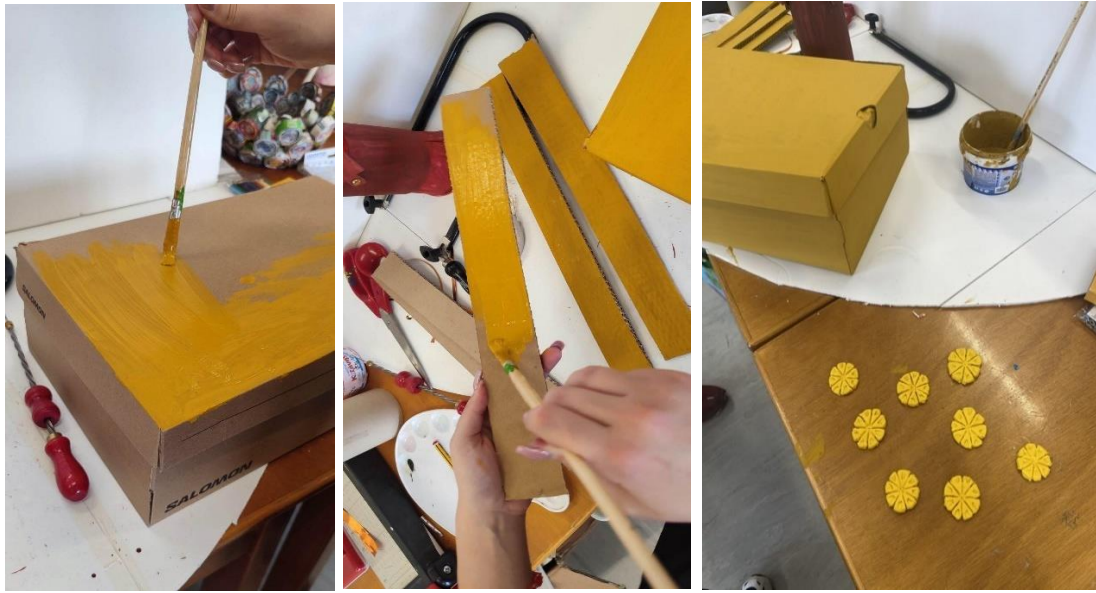
Γενικά-Ειδικά:

- Ψαλίδι
- Κοπίδι
- Χάρακα
- Πιστόλι ζεστής σιλικόνης
- Εκπαιδευτικά εργαλεία κατάλληλα για πηλό
- Κόλλες
- Υδατοδουαλυτές με γαλακτώδη υφή για κατασκευές
- Μολύβι
- Γόμα
- Εύστρα
- Χαρτοταινία

Παιδαγωγική Αξιοποίηση- Προσαρμογή

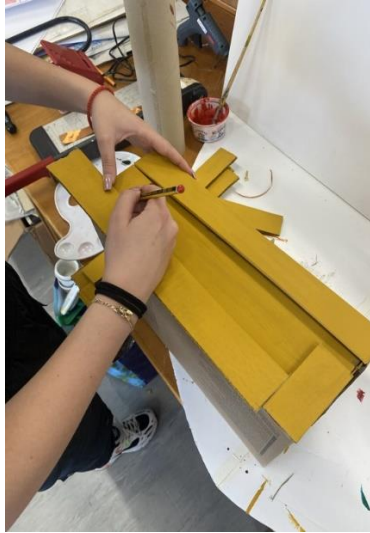
Τα ανωτέρω υλικά επιλέχθηκαν για την υποστήριξη των περιεχομένων της προτεινόμενης εργασίας. Χρησιμοποιήθηκε ως μέθοδος μεταποίησης όπου τα προτεινόμενα υλικά εισήλθαν στη φάση της παιδαγωγικής αξιοποίησης και με την χρήση των εργαλείων κόπηκαν καταλλήλως και συνδέθηκαν μεταξύ τους καθώς περνούσαν από την φάση δημιουργίας της κατασκευής. Με τα παραπάνω ανακυκλώσιμα αλλά και άλλα που μπορούν να βρεθούν σε συσκευασίες, μπορεί να δημιουργηθεί από τους μαθητές, η δική τους λάρνακα.

Περιγραφή των σταδίων κατασκευής

1-2-3 βήματα: Στο 1^ο βήμα, επιλέγουμε ένα χάρτινο κουτί παπουτσιών σε όποια διάσταση μας ταιριάζει και με κίτρινη - όχρα απόχρωση ξεκινάμε και το βάφουμε από όλες τις πλευρές. Στο δεύτερο βήμα παίρνουμε τις χάρτινες λωρίδες και τις χρωματίζουμε το ίδιο. Έπειτα, στο 3^ο βήμα, επιλέγουμε πλαστελίνη σε κίτρινη απόχρωση για να σχηματίσουμε τους ρόδακες. Δημιουργούμε κυκλικό σχήμα και με την βοήθεια εκπαιδευτικών εργαλείων γλυπτικής σχηματίζουμε γραμμές για να σχηματιστεί ο ρόδακας.

Βήμα 4-5-6: Στη συνέχεια, παίρνουμε τις χάρτινες λωρίδες και σχεδιάζουμε με μολύβι το σημείο που πρέπει να κόψουμε ώστε να ταιριάζει με τα μέτρα της λάρνακας μας. Στην συνέχεια κολλάμε την χάρτινες λωρίδες στο κάτω μέρος της κατασκευής - λάρνακας και τους 5 ρόδακες την μέση. Έπειτα, ξεκινάμε να σχεδιάζουμε τις ακτίνες του Ήλιου της Βεργίνας. Αφού κόψουμε το πρώτο, κάνουμε παρτιτούρα το ίδιο κάνω στα υπόλοιπα χαρτόνια για να βγούνε ακριβώς στο ίδιο σχήμα και μέγεθος. Αφού θέλουμε 8 μεγάλες ακτίνες και 8 μικρές.

Βήμα 7-8: Κόβουμε τις μεγάλες ακτίνες μαζί με το κυκλικό σχήμα και το τοποθετούμε, κολλώντας το με υδατοδιαλυτή με γαλακτώδη υφή για κατασκευές (ατλακολ) στην μέση και γύρω γύρω τις μεγάλες ακτίνες.

Βήμα 9-10: Σχεδιάζουμε και κόβουμε τις μικρές ακτίνες, 8 και αυτές, και τις κολλάμε με ατλακόλ ανάμεσα στις μεγάλες ακτίνες για να αποτυπωθεί πάνω στην λάρνακα μας ο Ήλιος της Βεργίνας.

2^η Πανοπλία

Οικονομικές απαιτήσεις της συγκεκριμένης πρότασης: Και σε αυτήν την δεύτερη διδακτική πρόταση τα υλικά που χρησιμοποιήσαμε για να δημιουργήσουμε την μικρογραφία μιας μακεδονικής πανοπλίας, τα προμηθευτήκαμε από το απόθεμα των ανακυκλώσιμων υλικών που έχει προς διάθεση το Εργαστήριο Εικαστικών Τεχνών του τμήματος Νηπιαγωγών Φλώρινας και συνεπώς δεν χρειάστηκε να αγοράσουμε κανένα από τα παρακάτω προτεινόμενα υλικά και για αυτό το λόγο οι οικονομικές απαιτήσεις της συγκεκριμένης πρότασης, είναι σε πολύ χαμηλό επίπεδο.

Επικινδυνότητα του μαθήματος: πολύ χαμηλή

Αναλώσιμα-Χρησιμοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών

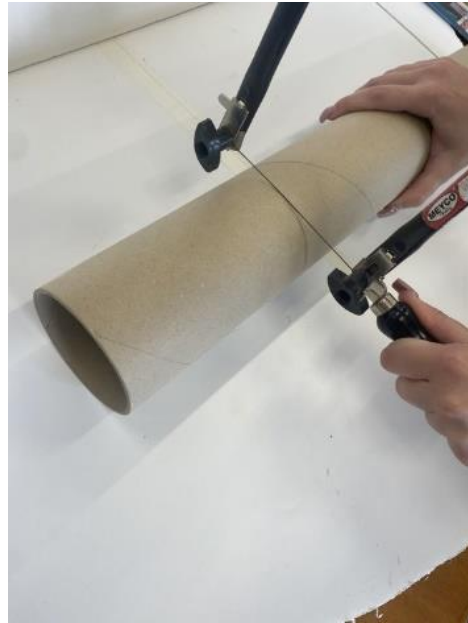
Γενικά- ειδικά

- Ψαλίδι
- Κοπίδι
- Πιστόλι ζεστής σιλικόνης
- Χαρτόνια
- Ψαλίδι
- Τέμπερες
- Πινέλο
- Υδατοδουαλτές με γαλακτώδη υφή για κατασκευές
- Ρόλο από χαρτί κουζίνας
- Ποτηράκι πλαστικό
- Χάρτινες λωρίδες
- Ειδικό για νήπια εκπαιδευτικό πριόνι

Οικονομικές απαιτήσεις της συγκεκριμένης πρότασης: σε πολύ χαμηλό επίπεδο, καθώς τα υλικά που χρησιμοποιούμε, τα έχουμε προμηθευτεί από το απόθεμα των εκπαιδευτικών ανακυκλώσιμων υλικών του Εργαστηρίου Εικαστικών του Τμήματος Νηπιαγωγών Φλώρινας.

Επικινδυνότητα του μαθήματος: Η χρήση των εργαλείων και των υλικών κρίνεται σχετικά χαμηλή, λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι σε κάθε κίνηση των νηπίων στις διαφορετικές φάσεις ανάπτυξης του θέματος, όλες οι ενέργειες τους, είναι κάτω από την εποπτεία των εκπαιδευτικών.

Περιγραφή των σταδίων κατασκευής

Βήμα 1-2: Παίρνουμε το ρολό από το χαρτί κουζίνας, σχεδιάζουμε με ένα μολύβι τις διαστάσεις που θέλουμε και με το ειδικό εκπαιδευτικό πριόνι το κόβουμε.

Βήμα 3: Αφού κόψαμε τις διαστάσεις που θέλαμε, με το υλικό που περίσεψε σχηματίζουμε τα «μανίκια» της πανοπλίας, κόβοντας το χαρτί με ψαλίδι.

Βήμα 4-5: Αφού συγκεντρώσουμε τα υλικά που χρειαζόμαστε, αναμιγνύουμε κόκκινο χρώμα μαζί με λίγο καφέ για να δημιουργήσουμε μια πιο σκούρα απόχρωση. Έπειτα, με το χρώμα που δημιουργήσαμε βάφουμε το σώμα της πανοπλίας.

Βήμα 6: Με το ίδιο χρώμα, βάφουμε και τα «μανίκια» της πανοπλίας.

Βήμα 7: Παίρνουμε ένα καθαρό χάρτινο ποτήρι, και το τοποθετούμε μέσα στο σώμα της πανοπλίας για να δημιουργήσουμε το κάτω τμήμα της πανοπλίας. Με άσπρο χαρτί καλύπτουμε γύρω γύρω το ποτήρι για να μην φαίνεται το χρώμα και στην συνέχεια το βάφουμε και αυτό με την ίδια απόχρωση με τα υπόλοιπα (σώμα, μανίκια).

Βήμα 8-9-10: Αφού ολοκληρώσαμε το βάζιμο, παίρνουμε το ειδικό εκπαιδευτικό χειροκίνητο τριπάνι και ανοίγουμε τρύπες στα σημεία που θα βάλουμε τις πινέζες. Έπειτα, τοποθετούμε τα μανίκια μαζί με τις χρυσές πινέζες.

Βήμα 11-12: Στην συνέχεια, με το πιστόλι ζεστής σιλικόνης τοποθετούμε κόλλα και από πάνω κολλάμε τις χρυσές χάρτινες λωρίδες πάνω στο σώμα και την φούστα της πανοπλίας για να αποδώσουμε το σχεδιαστικό διάκοσμο του συνόλου της πανοπλίας.

Βήμα 13: Με την βοήθεια του εκπαιδευτικού τριπανιού ανοίγουμε επιπλέον 4 τρύπες και τοποθετούμε σε αυτές και τις τελευταίες χρυσές πινέζες.

3^η Χρυσό στεφάνι

Οικονομικές απαιτήσεις της συγκεκριμένης πρότασης: σε πολύ χαμηλό επίπεδο

Επικινδυνότητα του μαθήματος: Παρά το γεγονός ότι σε αυτήν την διδακτική πρόταση, λόγω του περιεχομένου, καλούμαστε να χρησιμοποιήσουμε υλικά όπως φύλλα χαλκού, ελαστικά ελάσματα – σύρματα επίσης από χαλκό, τα οποία θα τα μορφοποιήσουμε με την χρήση του εκπαιδευτικού ψαλιδιού και άλλων εργαλείων χαλκοχαρακτικής, αλλά και την εκπαιδευτική πένσα – κόφτη, ο βαθμός κινδύνου από την χρήση των υλικών και των μέσων κρίνεται στην βαθμίδα του μεσαίου ως και μετρίου. Φυσικά όλες οι ενέργειες των νηπίων αναπτύσσονται με την παρουσία των υπευθύνων νηπιαγωγών.

Αναλώσιμα-Χρησιμοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών

Γενικά-ειδικά

- Ψαλίδι
- Εκπαιδευτική πένσα κατάλληλη για νήπια
- Εκπαιδευτικό εργαλείο γλυπτικής
- Φύλλα Χαλκού
- Ελαστικό Σύρμα Χαλκού για χειροτεχνίες

Περιγραφή των σταδίων κατασκευής

Βήμα 1-2: Παίρνουμε 3 σύρματα σε απόχρωση μπρούτζινη, με την βοήθεια μιας εκπαιδευτικής πένσας κατάλληλη για νήπια κόβουμε το σύρμα στα μέτρα που θέλουμε και τα στριφογυρίζουμε για να «ενωθούν». Στο επόμενο βήμα παίρνουμε τα φύλλα χαλκού αφού πρώτα τα έχουμε κόψει σε παραλληλόγραμμο σχήμα και με την βοήθεια ενός εκπαιδευτικού ψαλιδιού τα κόβουμε δίνοντας τα σχήμα από φύλλα βελανιδιάς. Στη συνέχεια, με την βοήθεια ενός εκπαιδευτικού εργαλείου χαλκογλυπτικής χαράζουμε γραμμές για να γίνει η προσομοίωση του φύλλου.

Βήμα 3: αφού τελειώσουμε με τον σχηματισμό των φύλλων, τα παίρναμε μέσα στο σύρμα σχηματίζοντας έτσι το χρυσό στεφάνι.

4^η Αγγεία

Οικονομικές απαιτήσεις της συγκεκριμένης πρότασης: Και σε αυτήν την περίπτωση η επιλογή του υλικού έγινε μέσα από το απόθεμα του εργαστηρίου Εικαστικών Τεχνών του Τμήματος Νηπιαγωγών Φλώρινας και δεν υπήρχε καμιά μορφή επιβάρυνσης. Αλλά ακόμα και στην περίπτωση να χρησιμοποιήσουμε το ίδιο υλικό μέσα στο χώρο του νηπιαγωγείου η επιβάρυνση για μια ανάλογη διδακτική πρόταση είναι σε πολύ χαμηλό επίπεδο.

Επικινδυνότητα του μαθήματος: Ο βαθμός επικινδυνότητας είναι σε πολύ χαμηλή κλίμακα.

Αναλώσιμα-Χρησιμοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών

- Πηλός
- Νερό
- Πλαστικά Μαχαιράκια
- Εύλινες ξύστρες

Περιγραφή των σταδίων κατασκευής

Βήματα. Έτσι όπως είναι υγρός ο πηλός από την συσκευασία του, τον κόβουμε σε μικρά τμήματα με τα πλαστικά μαχαίρια, και τα τοποθετούμε στον τραπέζι μας για να σχηματοποιήσουμε προοδευτικά τα διάφορα τμήματα των αγγείων, ή των αντικειμένων καθημερινής χρήσης. Η όλη εκπαιδευτική διαδικασία προχωρά σε μια προσπάθεια να μιμηθούμε τα σχήματα και τις φόρμες των αγγείων που εκτίθενται στις προθήκες του Μουσείου. Αφού τελειώσουμε το κάθε δημιούργημα και ολοκληρώσουμε τα θέματα όπως (Κανάτα, Δοχείο, Αμφορέας κ.α) αφήνουμε τα αντικείμενα να στεγνώσουν στον ήλιο, να εξατμιστεί η υγρασία του υλικού, και εάν θέλουμε στην πορεία μπορούμε να τα βάψουμε, να τα ζωγραφίσουμε με την χρήση υδατοχρωμάτων για να μοιάσουν ακόμα περισσότερο με τα εκθέματα του μουσείου που έχουμε επιλέξει να αντιγράψουμε.

5^η Νομίσματα

Οικονομικές απαιτήσεις της συγκεκριμένης πρότασης: σε πολύ χαμηλό επίπεδο

Επικινδυνότητα του μαθήματος: πολύ χαμηλή

Αναλώσιμα-Χρησιμοποίηση ανακυκλώσιμων υλικών

- Πλαστελίνη
- Στρόγγυλο καπάκι
- Ειδικά εκπαιδευτικά εργαλεία γλυπτικής και χαρακτικής

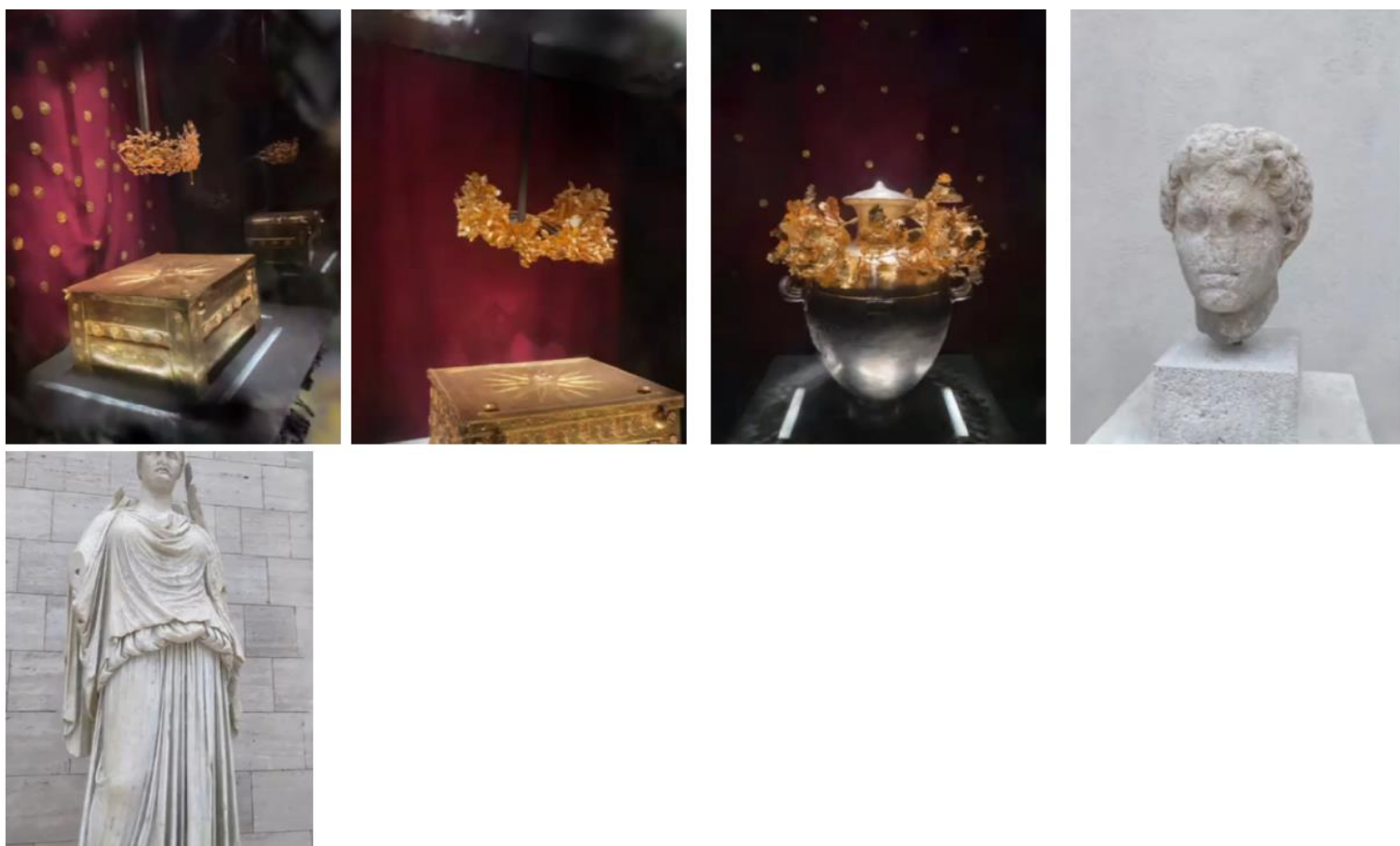

Περιγραφή των σταδίων κατασκευής

Βήματα: παίρνουμε την πλαστελίνη και της δίνουμε στρόγγυλο σχήμα με την βοήθεια του πλαστικού καπακιού. Τα υπολείμματα γύρα από το πλαστικό καππάκει τα αφαιρούμε με αντιστοιχο εκπαιδευτικό μαχαίρι. Έπειτα, με την βοήθεια των εργαλείων γλυπτικής αρχίζουμε να χαράζουμε και να αφαιρούμε υλικό από την επιφάνεια αποτυπώνοντας πάνω διάφορα σχέδια που να μας παραπέμπουν σε κάποιες αναφορές από τα μακεδονικά νομίσματα.

ΕΠΑΥΞΗΜΕΝΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ AR TUTOR

<http://artutor.ihu.gr/artutor/file/Text/1/8495b8d4c7db634a.pdf>

Περιγραφή

Για την λειτουργία της επαύξησης, θα πρέπει να εγκατασταθεί στο κινητό η εφαρμογή AR tutor 4.

(<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.aetma.artutor3&hl=el&gl=US&pli=1>)

Με το άνοιγμα της εφαρμογής θα επιλέξετε την επιλογή «Σάρωση QR» και θα σκανάρετε το παρακάτω QR code, απευθείας θα εμφανιστεί η επιλογή «Ευρήματα μουσείου, Βασιλικών ταφών» με ένα βελάκι. Θα πατήσετε το βέλος και θα γίνει αποθήκευση των 5 αρχείων. Αφού ολοκληρωθεί αυτή η ενέργεια, θα ανοίξει η κάμερα. Στην συνέχεια θα

περνάτε με την κάμερα μία-μία τις παραπάνω εικόνες των αρχαιολογικών ευρημάτων και θα υπάρχει η δυνατότητα προβολής των εκθεμάτων μέσω της επαυξημένης.

Βιβλιογραφία

- Discover Greece, 2024. Περιήγηση στο μεγαλείο των Βασιλικών Ταφών της Βεργίνας
- Eclass.upatras.gr Τα Αρχαιολογικά Ευρήματα της Βεργίνας
- Ανδρόνικος, Μ.(1984). Βεργίνα οι Βασιλικοί Τάφοι και οι άλλες αρχαιότητες.
- Ann S Epstein & Έλλη Τρίμπη (2005). Εικαστικές τέχνες και μικρά παιδιά, Τυπωθήτω, Αθήναι, σελ. 218
- Ann S Epstein & Έλλη Τρίμπη (2005). Εικαστικές τέχνες και μικρά παιδιά, Τυπωθήτω, Αθήναι, σελ. 221
- Με βάση τις σημειώσεις του Νικόλαου Ταμουτσέλη ΕΔΙΠ Διδακτικής των Εικαστικών Τεχνών, στο μάθημα της Διδακτικής των Εικαστικών- Πρακτική Άσκηση, Θεωρητική ενότητα που αφορά την ειδική προετοιμασία για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων με άξονα τα εικαστικά μαθήματα
- Εφορεία Αρχαιοτήτων Ημαθίας. (2022). Αιγές- Η Βασιλική Μητρόπολη των Μακεδόνων.
- Πανελλήνιο σχολικό δίκτυο, pdf, ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ